

Old Ni-js

Kroniek van Eibergen, Beltrum en Rekken

In dit nummer o.a.

Armelui en buitenbeentjes
Er was eens.... Somsen Eibergen
Onze Gids, voltooid verleden tijd
Deur de Prins Bernardstraote

Uitgave december 2014 - nr. 79

Old Ni-js is het orgaan van de Historische Kring Eibergen.
Lidmaatschap/abonnement € 18,- per jaar bij automatische betaling.
Toeslag bij betaling via toegezonden rekening € 1,50.

Secretariaat

secretariaat@historischekringeibergen.nl

A.G.J. Esmann
Postbus 139
7150 AC Eibergen
Drieveweg 18
7152 KB Eibergen
tel.: 0545-471994

Bank

Rabo Eibergen
Rek.nr. NL92 RABO 0316 4480 95

Ledenadministratie

J.W. Scholl
Nijenkerckestraat 5
7482 ZX Haaksbergen
tel.: 053-5721225
w.scholl@historischekringeibergen.nl

Bezorging Old Ni-js

D. Somsen
Mallumse Molenweg 23
7152 AT Eibergen
tel.: 0545-472517

Website

www.historischekringeibergen.nl

J. Stokkers
info@historischekringeibergen.nl

Bestuur Historische Kring Eibergen

A. van der Ziel, voorzitter	Altena's Dijk 2	7274 GN Geesteren
A.G.J. Esmann, secretaris	Drieveweg 18	7152 KB Eibergen
J.W. Scholl, penningmeester	Nijenkerckestraat 5	7482 ZX Haaksbergen
G. Klein Willink-Odink, lid	Merelstraat 3	7151 TH Eibergen
D. Somsen, lid	Mallumse Molenweg 23	7152 AT Eibergen
H. Floors, lid	Scholtenhagenweg 42-11	7481 VP Haaksbergen
L. Bolster-Koeslag, lid	Primulastraat 12	7151 GR Eibergen

Foto omslag: Stand van Somsen in de jaren '50 van de vorige eeuw op de Eibergse ondernemersbeurs.

Redactie Old Ni-js

A. van der Ziel (hoofdredacteur), J. Baake, H.M. Sieben, H. van Doorn en J. Smits
Redactieadres: Altena's Dijk 2, 7274 GN Geesteren
E-mailadres: redactie@historischekringeibergen.nl

Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen is alleen toegestaan met schriftelijke toestemming van de auteur.

ISSN 1381-2548

Stuksprijs Old Ni-js € 6,00
Oplage 1200 exemplaren

Old Ni-js

Kroniek van Eibergen, Beltrum en Rekken

28e jaargang nr. 79

december 2014

Inhoud van dit nummer

Van de redactie.....	2
In memoriam Hennie Wesselink	3
<i>Bert van der Ziel</i>	
'Gladstrieckers' maken einde aan Willem Sluiterschool	4
<i>Bert van der Ziel</i>	
Historisch Archief Eibergen.....	6
<i>Georg Schmidt Weymans</i>	
Onder de oude ginkgo biloba: museumnieuws	7
<i>Paul Puntman</i>	
Armelui en buitenbeentjes in 19 ^e -eeuws Eibergen	9
<i>Leo van Dijk</i>	
Er was eens Somsen Eibergen	35
<i>Henk Sieben</i>	
Archeologische monumenten. Wat is een landweer?.....	49
<i>Ton Esman</i>	
Onze Gids, voltooid verleden tijd	51
<i>Jansje van Dijk-Sijbrandij</i>	
Ons Zoekplaatje, twee nieuwe opgaven.....	57
<i>Johan Baake</i>	
Deur de Prins Bernardstraote	59
<i>Bertus te Raa</i>	

Van de redactie

Wie zich in de historie verdiept ontdekt dat de mens collectief en individueel bij herhaling met dezelfde of althans soortgelijke problemen wordt geconfronteerd, in dezelfde situaties komt te verkeren, voor dezelfde keuzes wordt gesteld. Wie er op gaat letten en met die ogen *Old Ni-js* leest, ontdekt inderdaad dat er weinig nieuws onder de zon is.

Het museumnieuws (Onder de oude ginkgo biloba) van Paul Puntman bijvoorbeeld. Puntman heeft het ondermeer over een 'bijgiftepotje' uit de Bronstijd (ongeveer 1000 jaar voor Chr.) dat werd gevonden in een grafheuvel in Mallum. Bijgiftepotjes met inhoud werden aan de overledenen meegegeven als een soort rugzakje om te overleven, als ze weer op de wereld kwamen. Het mag duidelijk zijn. Er is in duizenden jaren niet veel veranderd. Wat de wetenschap of het gezonde verstand ook zegt, nog steeds proberen vele mensen zich beelden te vormen van een leven na dit leven.

Leo van Dijk schrijft over hoe men in 19^e-eeuws Eibergen omging met armelui en mensen die niet in het gareel liepen. Dat achterstand, armoede en wangedrag in onze moderne samenleving nog steeds lastige maatschappelijk problemen zijn, behoeft geen uitleg.

Henk Sieben beschrijft de geschiedenis van de bekende firma Somsen in Eibergen. Het enorme succes was vooral te danken aan het goed en handig inspelen op de ontwikkelingen van die tijd. Het einde kwam toen in andere tijden en omstandigheden tegenslagen onvoldoende konden worden opgevangen. Wanneer je het bedrijfsleven in de huidige omstandigheden beziet dan moet je concluderen dat opkomst en ondergang van organisaties en BV's volgens dezelfde patronen verlopen.

Ton Esman schrijft in de serie Archeologische Monumenten dit keer over landwieren. Deze oude terreinafscheidingen zijn nu fraaie historische elementen in het landschap, waard om zuinig op te zijn en te behouden. Tegenwoordig kennen we overmatig veel en veelsoortige terreinafscheidingen rond tuinen, erven en bedrijfsterreinen. Die leveren doorgaans allerm minst een bijdrage aan verfraaiing van onze omgeving.

Jansje van Dijk vertelt over hoe destijds *Onze Gids* tot stand kwam. Geesje Gossink en Jansje waren de samenstellers van dit blad. Ja, dat is wel voltooid verledentijd. Zo'n genoeglijk huis-aan-huisblad als *Onze Gids* kennen we in Eibergen niet meer. Daarom is onze kring blij dat ze uit de boedel van Geesje Gossink vele jaargangen van dit blad cadeau kreeg voor het archief. Onze lezers en onze redactie zullen daar dankbaar gebruik van maken bij speurwerk in het verleden.

Bertus te Raaij vertelt in zijn dialectverhaal over de vroegere dorpsomroeper Engbert Wonnink. *Hee kon onmundig had rêren* (schreeuwen). De reclame-uitingen van tegenwoordig zijn weliswaar anders maar vaak nog wel erg 'schreeuwerig'. Kortom, alles wat we nu in ons leven en in Eibergen en omgeving tegenkomen bestond vroeger in een of andere vorm ook al. Het beste ni-js is daarom *Old Ni-js*.

Hennie Wesselink, 1924 – 2014

Op 21 november jl. overleed E.H. (Hennie) Wesselink op 90-jarige leeftijd. Hij was ooit leerkracht en later directeur van de Christelijke Mavo in Eibergen. Na zijn pensionering in 1984 startte hij een nieuwe carrière. Hij werd door de toenmalige gemeente Eibergen gevraagd om een boek te schrijven over de oorlogsgechiedenis van Eibergen. Kort daarop werd hij gevraagd om voorzitter te worden van de toen nog op te richten Historische Kring Eibergen.

Die Eibergse oorlogsgeschiedenis werd een indrukwekkend standaardwerk in drie delen. Hennie kan met recht de 'Eibergse Loe de Jong' genoemd worden. Daarnaast heeft hij vele prachtige boeken en artikelen geschreven over de geschiedenis van Eibergen en omgeving. Met betrekking tot de degelijkheid van historisch onderzoek en de kwaliteit van geschiedschrijving legde hij de lat steeds hoog.

Voor medebestuurders en redactieleden was hij geen gemakkelijke leermeester. Hij kon zich ook miskend voelen omdat alles wat hij had uitgeplozen, toegelicht en te boekgesteld in zijn ogen onvoldoende gelezen werd, laat staan dat er lering uit werd getrokken.

Vanaf de oprichting van onze kring in 1985 heeft hij drieëntwintig jaar lang ziel en zaligheid gegeven aan de historische kring. Dankzij hem hebben we in al die jaren zo enorm veel succes gehad.

Hij moest in 2008 tot zijn en ons verdriet om gezondheidsredenen stoppen maar achter de schermen bleef hij tot het laatst nadrukkelijk aanwezig.

Met hem verliezen zijn we het boegbeeld van onze vereniging.

Hij blijft voor ons een voorbeeld en een inspiratiebron.

November 2014

Bert van der Ziel, voorzitter

'Gladstrieke'rs' maken einde aan Willem Sluiterschool

De in Almelo geboren Frank Löwik (1956- 2009) schreef in 2003 ter verkrijging van het doctoraat in de Letteren, een proefschrift over de strijd tegen 'gladstrieke'rs'.

"De wereld kan zo rijk zijn aan vormen en klanken als elke regio zijn eigen gezicht en geluid wil en kan bewaren en ontwikkelen. Helaas zagen we vooral in de tweede helft van de nu afgelopen twintigste eeuw een kleinburgerlijk conformisme als een bulldozer alle oneffenheden uit het culturele landschap wegvagen, de ruigtes, de hoogtes en de diepten; alles verworpen tot een 'keurige' nieuwbouwwijk, voorspelbaar van Zoutkamp tot Eijsden, van Glanerbrug tot Scheveningen. 'Keurig', maar vooral ook middelmatig en . . . saai."

Löwik constateert dat het streekeigene vaak omgeven is met een zekere gêne. Hij heeft in zijn proefschrift tussen de regels door kritiek op de 'toomaor-mentaliteit', de lauwheid waarmee veel Twentenaren (en Achterhoekers) hun erfgoed verdedigen. Neem Eibergen als voorbeeld. Op een achteloze wijze werd heel veel tegen de vlakke gegooide of met weinig gevoel gemoderniseerd. Zo veranderde een typisch Achterhoekse dorp gaandeweg in een modern dorp waarvan er in Nederland dertien in een dozijn gaan. Erger nog, in een lijvige reisgids waarin Rik Zaal een adembenemend panorama biedt op alles wat Nederland mooi, vreemd en bijzonder maakt, noemt hij de dorpen Neede en Eibergen ronduit lelijk. De omgeving is 'niet onaantrekkelijk', maar de dorpen zijn lelijk.

Bekijk de oude foto's maar eens, we moeten erkennen dat er ontzettend weinig gespaard is gebleven van het schitterende dorp dat Eibergen 100 jaar geleden nog was. Dat heeft alles te maken met de 'gladstrieke'rs' en de 'toomaor-mentaliteit', de lauwheid waarmee we ons erfgoed verdedigen.

Ook met immaterieel erfgoed gaan we slordig om. Een recent voorbeeld:

Twee scholen in Eibergen gingen noodgedwongen fuseren. Voor de leerkrachten en de bestuurders was dit aanleiding om een nieuwe naam te bedenken voor de fusieschool, 'Het Sterrenpalet'. Daarmee werd de voor Eibergen zo karakteristieke naam 'Willem Sluiterschool' achteloos terzijde geschoven. De Willem Sluiterschool bestaat in Eibergen al zo'n 130 jaar en is genoemd naar de bekende dominee/dichter Willem Sluiter die tijdens de Tachtigjarige Oorlog in Eibergen werkte. Met zijn karakter en optreden gaf hij kleur aan de geschiedenis van dit afgelegen dorp. Zijn naam gaf de school iets karakteristieks voor Eibergen. Dat gaat nu verloren. Achter die nieuwe schoolnaam 'Het Sterrenpalet' zal wel een mooie gedachte schuilen gaan, ieder kind mag op zijn eigen manier stralen als een ster, maar de naamswijziging is weer een typisch voorbeeld van 'gladstrieke'rs', het wegvagen van bijzonderheden in het culturele landschap van Eibergen. Het lijkt niet meer uit te maken of het nu om Eibergen, Zeewolde, Nieuwegein of Lutjebroek gaat. Het is jammer dat culturele eigenheid zo gemakkelijk terzijde wordt geschoven.

De Historische Kring Eibergen en Museum De Scheper organiseren

Filmfestival 2015

Theater 't Spieker in Eibergen

Zondag 22 februari 2015

Aanvang: 14.30 uur

Toegangsprijs € 6,-.

Op het programma staan de volgende films:

- De opening van de Chr. Mavo in 1979 en diverse andere activiteiten van de school in 1979 en 1980
- Oorlog in Zwolle. Een vlak na de bevrijding in 1945 nagespeeld verhaal over een familie die werd opgepakt.
- Excelsior o.l.v. Hans Schippers tijdens het Open Nederlands Kampioenschap Concertafdeling in 1995 in Kerkrade (KRO)
- Futen op de Berkel, een natuurdocumentaire van Ben Tragter over de fuut in het broedseizoen
- Filmportret van Hennie Wesselink, schoolmeester en kenner van het Olde Ni-js

Meer uitvoerige informatie vindt u t.z.t. in de media.

Kaartverkoop vanaf 21 januari 2015

Museum De Scheper, 0545 471050, info@museumdescheper.nl.

Het museum is geopend van woensdag t/m zaterdag
tussen 13.00 en 17.00 uur.

Gereserveerde kaarten kunnen t/m 21 februari afgehaald worden in het museum. Daarna aan de zaal.

Indien nog beschikbaar kunnen kaarten aan de zaal gekocht worden.

Historisch Archief Eibergen.

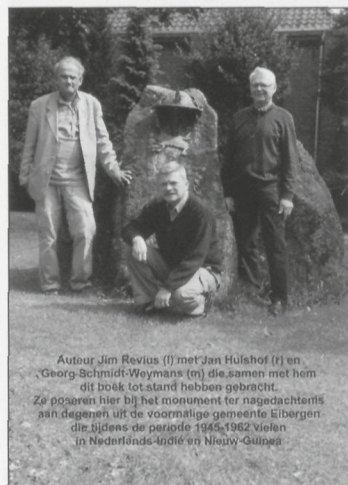
Het is alweer bijna een jaar geleden dat ik lid werd van de H.K.E. en meteen als vrijwilliger voor de vereniging actief werd. Het begrip vrijwilliger was voor mij tot dan toe een onbekend fenomeen. Natuurlijk was mij de betekenis van het woord vrijwilliger wel bekend, maar wat het daadwerkelijk in de praktijk betekent niet. Dat is in de afgelopen tien maanden wel veranderd, het ietwat stoffige imago van de vrijwilliger is voor mij van stof ontdaan. De vrijwilligers vormen in de verschillende functies die zij vervullen met het bestuur een hecht team dat de maatschappelijke functie die de historische kring heeft gestalte geeft.

Zoals de naam van de vereniging al aan geeft vormt historie of liever gezegd cultuurhistorisch erfgoed in de meest brede zin van het woord de kerntaak van de Historische Kring Eibergen. Het vastleggen en documenteren van dit erfgoed en bijvoorbeeld educatieve programma's op scholen over dit onderwerp zijn belangrijk voor het ontwikkelen van een zeker historisch besef bij de jeugd. Natuurlijk geldt dit ook voor het oudere publiek. Voor beide doelgroepen kan genealogie als een publiekstrekker voor de vereniging gelden en mogelijk nieuwe leden aantrekken.

Het vastleggen en documenteren van historie in boekvorm is een project waar ik met veel voldoening aan werk. Het gaat hierbij om het 'veteranenboek' van Jim Revius, getiteld 'Piepers uit blik of saté rat'. Het legt de ervaringen van de Indië-veteranen vast en geeft ook de historische context en achtergronden weer waarin deze ervaringen plaats vonden. Het boek is klaar en mijn taak als procesbegeleider zit er wat dat betreft op. Het boek is er nog net op tijd, een aantal veteranen uit die tijd leeft nog.

Eibergen, oktober 2014

Georg Schmidt Weymans

Omslag van het boek van Jim Revius over Indiëveteranen 'Piepers uit blik of saté rat' Het boek is te koop bij Jim Revius in het Historisch Archief Eibergen, 't Spieker, Kerkstraat 30.

Onder de oude ginkgo biloba: museumnieuws

Archeologie

Museum de Scheper heeft twee archeologen (afgestudeerd aan de Universiteit van Leiden) van Aestimatica uit Hengelo in de arm genomen om de geologische en de archeologische collectie van het museum nader te inventariseren. Erica Rompelman en Norbert Eeltink zullen eens in de veertien dagen in het museum aan het werk zijn. Zij zullen ook meedenken over de herinrichting en het verhaal, dat wij aan ons publiek willen vertellen. Via hen kan wellicht ook aansluiting gevonden worden bij de groep rond Ton Esman van de Historische Kring

Eibergen, die een tijdje geleden een archeologie-cursus gevolgd heeft. Onze doelstelling om archeologie een echt speerpunt van Museum de Scheper te maken komt hiermee weer wat dichterbij.

Potje

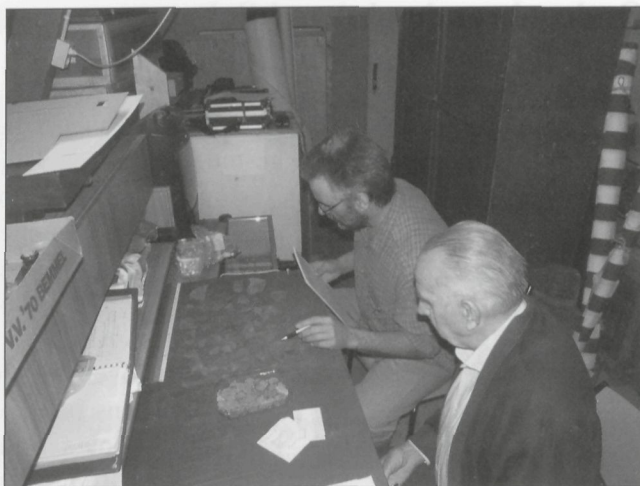
Hiernaast ziet u een bijgiftepotje uit de Bronstijd (ongeveer 1000 jaar voor Chr.), zoals Museum de Scheper er verschillende in expositie heeft. Bijgiftepotjes met inhoud werden aan overledenen meegegeven als een soort rugzakje om te overleven, als ze weer op de wereld kwamen. Dit potje werd gevonden in een grafheuvel in Mallum. Er zijn in Eibergen meer dan tien grafheuvels ontdekt, waarvan de meeste niet meer terug te vinden zijn. Aan de hand van dergelijke vondsten reconstrueren we bij kleine stukjes de geschiedenis tot de puzzel een meer compleet verhaal vormt.

Gemaakt in Gelderland

Museum de Scheper gaat meewerken met het Gelderse erfgoedfestival *Gemaakt in Gelderland*, waarmee zeker 50 Gelderse musea en instellingen in 2015 een aspect van de 'maakindustrie' presenteren. Wij gaan in dit kader de productie van dakpannen en bakstenen onder de loupe nemen. Met leem uit de leemputten (met geologische aspecten) werden dakpannen en bouwstenen gemaakt. Daar hoorde ook nog een particulier spoorlijntje van de Leemputten naar Groenlo bij. Op meer plaatsen in Rekken en Eibergen stonden steenfabriekjes. Nu staat er water in die putten, varen er waterfietsen en speelt het met de natuur rond het Zwillbroek een

Norbert Eeltink en Herman Schepers bekijken de potscherven uit 2006 die gevonden zijn op een akker aan de Apedijk. (foto J. Baake)

rol in het Eibergse toerisme. Deze 'maakindustrie' kunnen de museumbezoekers dan vergelijken met de steenindustrie langs de Waal, de Rijn en de Maas. Het erfgoedfestival laat zo van veel plaatsen in Gelderland iets uit het heden en uit het verleden zien, wat normaal een beetje onderbelicht blijft. Ook hier zie je de voordelen van samenwerking.

Geologie

De geologische collectie van Museum de Schepers is het opmerkelijkst van de periode van het Mioceen (5,3 - 23 miljoen jaar geleden), bijvoorbeeld van de Needse Berg. Waarschijnlijk kunnen we Mioceen-vondsten en vondsten uit de Steengroeven (bijvoorbeeld vissen en de nothosaurus uit het Bontzandsteen, ongeveer 240 miljoen jaar geleden) van de Winterswijkse geologieafdeling lenen tot de plannen voor een expositieruimte bij de Steengroeve gerealiseerd zijn.

Eibergen, oktober 2014

Paul Puntman, adviseur Museum de Schepers

Armelui en buitenbeentjes in 19^e-eeuws Eibergen

Inleiding

Mensen die niet altijd in het gareel kunnen of willen lopen zijn van alle tijden. Een gezin, een dorp of een samenleving moet een antwoord zien te vinden als mensen zich niet of minder goed houden aan regels, afspraken, normen of wetten. Meestal bestond en bestaat zo 'n antwoord uit een sanctie, een straf. Hoe dat gebeurde hing natuurlijk af van hoe men dacht over de ernst van de overtreding en over wat men een passende straf achtte. Vroeger kon men het kind van een ander best een pak slaag geven als het dat verdiende, maar nu zal men dat niet zo gauw meer doen. Nog niet zo heel lang geleden werd er instemmend gereageerd als de meester op school billenkoek uitdeelde. 'Het kind zal het wel verdiend hebben' was de gedachte, maar heden ten dage zou de leerkracht in kwestie er door in moeilijkheden kunnen komen. Kortom, opvattingen veranderen.

In de Bataafse en de Franse Tijd (1795-1813) raakte vooral het westen van ons land sterk verarmd en er was grote werkloosheid. Dit ging gepaard met wat de leidende kringen zagen als zedelijk verval. Om hier wat aan te doen, maar zeker ook om de hoge kosten van de armenzorg te drukken, werden er rond 1820 in Drenthe en Overijssel kolonies gesticht om werklozen en onaangepasten werk en huisvesting te geven met de bedoeling betere mensen van hen te maken. Dit was voor die tijd een modern plan, want voor het eerst werd geprobeerd een maatschappelijk probleem grootschalig en positief aan te pakken. Men hoopte dat regelmatig werk mensen vanzelf op een hoger maatschappelijk en zedelijk peil zou brengen. Suzanne Jansen schreef hierover haar mooie boek *Het Pauperparadijs* (2008).

Hoe een samenleving reageert op lastpakken wordt ook bepaald door de mogelijkheden die er zijn. Pas rond 1850 werd in ons land de eerste gevangenis met cellen gebouwd. Voor die tijd kregen misdadigers vooral lijfstraffen, verbanning en dwangarbeid opgelegd. In de loop van de negentiende eeuw borrelden er nieuwe ideeën op. Gedacht werd, dat gevangenen door eenzame opsluiting aan het denken zouden worden gezet en daardoor tot inkeer komen. De gedachte won veld, dat misdaad niet alleen het gevolg was van een verdorven karakter. Armoede, slechte scholing, beroerde huisvesting, gebrekkige intelligentie en geestesgestoordheid gingen men ook zien als oorzaken van misdaad. Voormannen van het Reveil, een beweging onder de protestantse elite, die hun geloof op sociaal vlak in praktijk wilden brengen, richtten instellingen op voor mensen, die het niet goed getroffen hadden. De komst van de Rekkensche Inrichtingen in 1913 was hier een laat uitvloeisel van.

Diefstal en belediging

Van oudsher werd zwaar getild aan diefstal, ook van in onze ogen kleinigheden. Zo'n zaak werd tot de bodem uitgezocht en als een verdachte werd veroordeeld, was de straf niet mis. De meeste mensen waren arm en er was weinig geld in

omloop. Alles wat gekocht moest worden was dus duur. Daarbij kwam dat men zich, zeker op het platteland, onveilig voelde: de eerste veldwachters verschenen pas rond 1813, voor die tijd was er geen politie, zoals wij die kennen. Dat betekende, dat men als gemeenschap, dorp of buurt kwetsbaar was voor kwaadwillenden. Streng straffen moesten afschrikken. Lieden, die het niet zo nauw namen met het mijn en dijn vormden een groot probleem. Dit gold in nog sterkere mate voor oneerlijke mensen uit de eigen gemeenschap. Diefstal was een inbreuk op de maatschappelijke en religieuze orde. Hoe kleiner de groep waarvan men deel uitmaakte, hoe belangrijker het was, dat men elkaar kon vertrouwen. Hoe moet je omgaan met iemand, die iets van je gestolen heeft en die je dagelijks tegenkomt? Ook het uitschelden van iemand werd voor onze begrippen flink bestraft door de rechter. Een goede naam was belangrijk en net als bij diefstal zorgde het beledigen van iemand voor spanningen binnen de kleine gemeenschap.

Overheid en kerk in Eibergen

In 1813 werd de burgemeester verantwoordelijk voor het handhaven van de wet en zijn veldwachters zorgden voor de uitvoering. Voor lichte overtredingen was er het plaatselijk 'vredegeregt', dat aan het eind van de jaren 1830 werd vervangen door het kantongerecht in Groenlo. Ernstiger misdrijven kwamen voor de rechtbank in Zutphen en de zwaarste criminaliteit werd door het gerechtshof in Arnhem behandeld.

In het negentiende-eeuwse Eibergen zullen ouders, familie en de buurt in het geweer zijn gekomen als iemand de regels aan zijn laars lapte. De sociale controle in zo'n kleine gemeenschap was groot. Mensen in ons dorp die het voor het zeggen hadden maakten zich wel eens zorgen over de morele achteruitgang van het lagere volk. Maar daar kon je ook anders over denken. Voor velen was het stropen van een konijntje een sport, maar de overheid bestempelde het als een jachtdelict. Dit gold ook voor het sprokkelen zonder vergunning, waartoe arme lui in de winter wel eens hun toevlucht moesten nemen. Officieel heette dit houtdieverij. Tijdens de hongere jaren 1846-1847, toen de oogst mislukte, werden er meer dan in andere jaren aardappelen gestolen, maar wie de Hongerwinter 1944-1945 heeft meegeemaakt, zal hier wel niet al te streng over oordelen.

In die tijd zag men grofweg drie mogelijkheden om mensen te verbeteren:

- straf, wie niet horen wil moet voelen,
- duidelijk maken, dat men naar de Bijbel en vooral de Tien Geboden moest leven
- regelmatig werk.

Na de genoemde hongere jaren waren er in Eibergen veel armelui zonder werk, die door de hervormde diaconie moesten worden onderhouden. Een experiment om hen tegen betaling aan het horten van grint te zetten had niet veel succes.

Naast de overheid rekende ook de kerk het handhaven van normen en waarden tot haar taak. De hervormde kerkenraad kon lidmaten in het openbaar een vermaning geven, verbieden deel te nemen aan het heilig avondmaal en als men zich niet

beterde schrappen als lidmaat. In het volgende zullen we zien hoe de kerkenraad in 1884 verdachten van overspel ter verantwoording riep. In de katholieke kerk was de biecht van oudsher een belangrijk middel om de gelovigen bij de morele les te houden.

Dit artikel

Toen ik in archieven de van kindermoord verdachte Jenneken van der Las tegenkwam, wilde ik ooit een artikeltje over haar schrijven. Later besloot ik het wat breder op te zetten en er familieleden van haar bij te betrekken, die niet altijd deden wat 'hoorde'. Natuurlijk ruim ik ook een plaats in voor de reactie van de samenleving hierop. Het ging me minder om de geschiedenis van de familie Van der Las, als wel om het licht te laten vallen op een groep mensen in het dorp, die in de hoek zat waar de slagen vielen. Daarom vond ik het overbodig om steeds uit de doeken te doen, hoe de onderlinge verwantschap was van de Van der Lassen, die de lezer krijgt voorgeschoteld. Het is al ingewikkeld genoeg.

Om een contrast aan te geven begin ik met buitenbeentjes in een familie uit de hogere Eibergse kringen.

Jong leven en een oude predikant

In de korte nacht van 29 op 30 juni 1812 brandde er licht en was er beweging te zien in een huis aan de Groenloschestraat¹ in Eibergen. Hier woonde de predikant in ruste W.J. ten Cate, maar die nacht zal hij wel niet in ruste zijn geweest, want 's ochtends om vijf uur beviel zijn 26-jarige dochter Anna Dorothea ten Cate van een meisje. Nu kregen dominees wel vaker kleindochters, maar van deze baby was

Het huis van de predikant W.J. ten Cate aan de Groenloschestraat, nu J.W. Hagemanstraat 9, de voormalige winkel van Eichenwald. (foto J. Baake)

de vader onbekend. Er waren in die tijd veel ongehuwde moeders, maar meestal waren dat meisjes uit minder goede kringen en de Ten Cates waren mensen van geld en aanzien. Haar opa van vaderskant was de advocaat Cornelis ten Cate en haar oma stamde uit het oude geslacht Van Eijbergen. En nu dit!² Het voorval zal in Eibergen heel wat stof tot praten hebben gegeven. Honderd jaar later hoorde Hendrik Odink vertellen, dat de vader van het kindje een bij Ten Cate ingekwartierd Frans officier zou zijn geweest, maar of dit waar was?³ Anna Dorothea werd tijdens de bevalling bijgestaan door de 47-jarige weduwe Hendrika Maas-Nijland, moeder van zes kinderen, onder wie een blinde dochter. Hendrika was weliswaar bevoegd bevallingen te doen, maar gemeentevroedvrouw (voor vijftig gulden per jaar) was de weduwe Aaltje Blankvoort⁴.

Het probleem met Aaltje was niet alleen haar leeftijd van zeventig jaar, stokoud in die tijd, maar ook dat zij 'veeltijds te groot misbruik van den sterken drank maakte'. Misschien had men daarom vrouw Maas wel gevraagd. Zij had 'deze kunst van haar moeder geleerd en al enige jaren met veel succes uitgeoefend' en burgemeester P.R.J.W. baron Van Heeckeren (1813-1835) kon instaan voor haar 'zedelijk karakter'⁵.

Misschien kwam Anna Dorothea's bevalling voor haar directe omgeving onverwachts, want kennelijk had men niet nagedacht over de voornaam van de baby. Op voorstel van de vroedvrouw werd het kind Eva Maas ten Cate genoemd. Op z'n minst merkwaardig, dat Hendrika de naam van haar overleden man opperde, maar ook dat Anna Dorothea en haar vader daarmee klaarblijkelijk akkoord gingen.

In 1819 schreef burgemeester Van Heeckeren in de kantlijn van de geboorteakte uit 1812, dat Anna Dorothea het kind als haar dochter erkende. In datzelfde jaar, een week voor Kerstmis, stierf Eva's moeder. In 1820 verklaarde de rechtbank de naam Maas vervallen en heette het kind voortaan Eva ten Cate. Waarom kon dit pas na de dood van de moeder? Eva zelf stierf op 11 februari 1824, nog maar elf jaar oud⁶. Een verdrietige geschiedenis.

Ook in 1824 trouwde haar grootvader, de 75-jarige dominee, met de in het Brabantse Den Dungen geboren notarisdochter Mechelina de Gier, zijn buurmeisje van twintig, die de vieve grijsaard op 23 mei 1828 een dochter schonk.

De 54-jarige dominee Ten Cate gaf in 1802 zijn predikantsplaats in Ootmarsum op 'uit hoofde van lichamszwakheden en afnemend gezichtsvermogen', naar het heette. Bij het regelen van zijn emeritaat in 1817 schreef de kerkenraad van die plaats, dat het met dominees gezondheid in 1802 nogal meeviel. Zijn niet bepaald prille vaderschap lijken de woorden van de kerkenraad te ondersteunen. Hoe het ook zij, op 7 juni 1828, vijftien dagen na de geboorte van zijn dochtertje, stierf de tachtig jaar oude predikant. Zijn weduwe hertrouwde met Johannes Iverson, koopman en later leerlooier. Zij emigreerden in 1846 naar Amerika.

Na dit inkijkje in een niet-alledaagse familie uit de Eibergse bovenlaag in de vroege 19^e-eeuw, dalen we enkele treden van de maatschappelijke ladder af naar de familie Van der Las.

Jan van der Las.

Volgens het Eibergse doopboek werd Jacomina van der Las, dochter van Jochem van der Las, afkomstig uit Amsterdam en Geertruit Harperink, op 24 januari 1751 gedoopt. Jochem zal wel niet uit weelde naar Eibergen zijn verhuisd. Een grote overgang was het zeker, van het drukke Amsterdam naar een stil dorp, waar hij de mensen vermoedelijk nauwelijks kon verstaan.

Zoals elke Eibergse burger betaalde hij waakgeld⁷ ter bezoldiging van de nachtwaker. Op een lijst van de 120 huizen in de 'stadt' stond Jan van der Las (zoon van Jochem) twee keer vermeld voor drie gulden waakgeld. Onderaan de lijst staat: 'Agter Haagen het huysken van Jan van der Last', drie gulden.

Vermoedelijk was dit het huisje Burg. Smitsstraat 2, waar vroeger het museum was gevestigd en dat nu wordt bewoond door de familie Ten Berge. Na Jan van der Las woonde zijn zoon Jochem jr. er. Het maximum-waakgeld was zes gulden voor de grootste huizen en maar weinig mensen werden aangeslagen voor het minimum van twee gulden. Volgens het Burgerboek kreeg Van der Las op 21 maart 1796 van het stadsbestuur drie gulden voor 'huer van zijn huysken en wel van den 11 januari af, zes stuivers per week'. Was Van der Las in dienst van de gemeente of, zoals dat na 1795 heette, de municipaliteit?

Volgens het 'Borgerboek van de stadt Eybergen' kreeg Jan in 1770 het burgerschap. Hij trouwde dat jaar met Jenneken Kluivers, 'jongedogter van wijlen Jan Kluivers.'

In 1773 gaf het kleermakersgilde hem toestemming dit vak een jaar uit te oefenen, tegen een bedrag van vier gulden en tien stuivers. De toestemming werd jaarlijks verlengd, maar Van der Las betaalde niet altijd, waardoor het gilde in 1778 tien gulden en tien stuivers van hem tegoed had. Hij werd door de gildeknecht 'gebo-det', maar wie er voor de vierschaar van het gilde verscheen, geen Jan van der Las. Men viel hem er niet hard om aan, want als hij binnen een jaar betaalde mocht hij kleermaker blijven. Het bleef aanmodderen met de contributie, maar toch werd hij in 1780 lid van het gilde en in 1786 koos men hem zelfs tot gildemeester. Enig aanzien zal hij hebben gehad⁸.

Kinderen

Jan en zijn vrouw Jenneken kregen tussen 1771 en 1783 zes kinderen. Na haar overlijden hertrouwde hij op 22 februari 1789 met Berentjen Floors. Op 2 januari 1793 werd hun dochter Jenneken geboren en zes jaar later een zoontje Jacob, dat maar anderhalf jaar leefde. Op 8 december 1800 verkochten Jan en Berendjen hun 'huis en vaalt binnen Eibergen gelegen, aan het uiteinde van de zuidzijde staande', voor negentig gulden aan Jacobus Bouwmeester⁹. Jan van der Las stierf op 21 december 1806 in de leeftijd van 63 jaar.

Een half jaar later, op 31 mei 1808, trouwde zijn zoon Jochem uit het eerste huwelijk, dagloner van beroep, met de in Neede geboren Trijntje te Hoonte. Tussen 1809 en 1828 kregen zij zeven kinderen.

Klaphout

Op 25 april 1818 schreef burgemeester Van Heeckeren aan de officier van justitie in Zutphen, dat Trijntje te Hoonte, vrouw van Jochem van der Las, klaphout had gestolen. Klaphout was gekloofd eikenhout waarvan men duigen voor klein vaatwerk maakte. Daarom werd het ook wel vathout genoemd. Trijntje nam dit hout mee van de dijk bij de Berkel, achter het huis van de herbergier Jannes Harbers, nu de Klok¹⁰.

De burgemeester vroeg 'de zaak met zachtheid te behandelen, want zij is moeder van vier hulpeloze kinderen en ze verkeert in zeer behoeftige omstandigheden'.

'Hoer van haar ambagt'

Een volgende brief d.d. 18 april 1820 aan de officier, was minder aardig van toon. 'Konfidentieel', vertrouwelijk, stond er boven¹¹.

Het ging over de op 12 januari 1793 geboren Jenneken van der Las, 'hoer van haar ambagt'. Zij was ongehuwd moeder van een driejarig zoontje, net als zijn opa, Jan geheten. Volgens geruchten in het dorp, had zij ooit een kind vlak na de geboorte omgebracht. Nu fluisterde men, dat ze onlangs een derde kind had gekregen. Tussen Eibergen en Borculo had men een dode, pasgeboren baby gevonden en nu leek het erop, 'dat het gerucht niet van grond ontbloomt is.' Onderzoek leverde trouwens geen bewijs voor het gerucht op. Na een week ging er een tweede brief naar de rechtbank. 'Geheime nasporingen door de gerechtsdienaar Haller' wezen er op, dat Jenneken het misdrijf had gepleegd.

De burgemeester, met waarschijnlijk vrederechter Gerrit Smits, ondervroeg Jenneken op de avond van 25 april¹². Eerst ontkende zij stellig, maar later zei ze op vrijdag 3 maart bevallen te zijn van een jongetje, 'doch hetwelk dood ter wereld was gekomen, dat zij 't zelve tot den achtsten dag der loopende maand bij zig in de bedstede had verborgen en 't toen nabij 't Batenhek¹³ onder Borculo in een sloot had nedergelegd'. Van Heeckeren concludeerde, dat dit de baby moest zijn, die daar op de zestiende was gevonden. Een maand later gaf hij de rechtbank achtergrondinformatie over de verdachte. Jenneken verhuisde op haar twaalfde jaar naar Amsterdam, waar zij kort bij een veekoper woonde op de Bloemgracht. Zij werd dienstbode en als de geruchten juist waren, zou ze in Amsterdam ook al een kind hebben gekregen. Op haar 18^e keerde zij naar Eibergen terug, waar zij bij haar halfbroer Jochem introk. Na een half jaar wilde hij haar wegens haar 'slegt gedrag' niet langer in huis hebben en ging zij bij haar moeder wonen, die een kamer had bij Hendrik Bouwmeester. Na moeders overlijden kwam ze bij Niehuis, 'waar zij van het kind van Kwartens moet zijn verlost geweest'. Daarna woonde ze bij Jan Wissink¹⁴, Jan Broshuis, Albert Niessink¹⁵ en Ludolf Bouwmeester. Daar huurde zij op dat moment een kamer, betaald door het hervormd armbestuur. Dit zou zich wel meer met haar hebben bemoeid als 'haar levenswandel niet zoo ergerlijk ware geweest'. Vermoedelijk werd met 'het kind van Kwartens', haar op 27 december 1816 geboren zoon Jan bedoeld.

Bedstroo

Volgens haar verhaal liep Jenneken op 28 maart 1820 met een pakje voor de lommerd in Groenlo het dorp uit. Ze ging naar Olden Eibergen om een zekere Esken Rosink te ontmoeten en ze beweerde, dat zich in dat pakje 'een jak van de meid van Nordeman (zijnde een winkelier dezer plaatse) en twee mutsen bevonden'. Op de vraag waarom zij daar naartoe ging, terwijl Rosink in het dorp was, 'scheen zij verlegen, verbleekte en zweeg'. De schout beval gerechtsdienaar Haller en veldwachter Izaks naar de kamer van Jenneken te gaan om sporenonderzoek te doen. Toen ze terugkwamen vertelden zij dat zich 'daar nog teekenen van het feit vertoonden, dat zij de duidelijkste sporen eener plaats gehad hebbende verlossing hadden ontdekt, daar het bedstroo nog met bloed bevlekt was'.

Aarzelend bekende Jenneken, dat zij die vrijdag

'was verlost van een kind van het mannelijk geslacht, doch dat hetzelfde dood ter wereld was gekomen. Dat zulks geschied was in hare woning, zijnde een kamer in het huis van Ludolph Bouwmeester, schoenmaker, dat zij het kind in het bedstroo verborgen had en het daar tot den achtsten der loopende maand bewaard had, doch hetzelfde toen reeds tot verrotting overgegaan zijnde, nabij het Batenhek in Borculo in eene sloot had gebragt en aldaar onder een boschje had nedergelegd en verborgen.'

Schout¹⁶ Van Heeckeren stelde haar wegens 'verdonkering' in bewaring. Men ging er van uit, dat het lijkje van het kind in het genoemde pakje had gezeten.

Moord?

Jenneken van der Las werd door het Hof van Assisen in Arnhem beschuldigd van kindermoord. De hoven van Assisen waren in de Franse tijd ingesteld voor het berechten van zware misdaden.

Op 17 juli 1820 kwam haar zaak voor¹⁷. Maar liefst tien getuigen onder wie gerechtsdienaar Leonardus Haller, veldwachter Andries Izaks en de Borculose arbeiders Hendrik Aamschot en Lambertus Vokking, die het lijkje bij het Batenhek wel zullen hebben gevonden, ondernamen de twee dagen durende reis naar Arnhem. Waarschijnlijk hebben Aamschot en Vokking het dode kind naar chirurgijn Willem Hendrik Grotenhuis in Borculo gebracht, want ook die was er. Verder waren kostbaas Ludolph Bouwmeester, zijn vrouw en de 27-jarige dominee Antony Jan Gooszen opgeroepen. Wat deze getuigen te berde brachten is helaas niet bewaard gebleven. Het enige wat van de zitting op papier staat is dit:

'Beschuldigde zegt, dat het kind dood ter wereld is gekomen, dat hetzelfde haar, terwijl zij opstond, is ontvallen met het hoofd op de grond en zij er geen leven in heeft bespeurd. Aan de beschuldigde voorgehouden zijnde, dat zij bij de laatste verhooren voor den heer Regter van Instructie heeft geconfesseerd [bekend], dat

het kind bij de geboorte had geleefd, zegt beschuldigde niet meer te weten, dat zij het beleden had, en dat zij destijds zo ontsteld was geweest, dat zij niet heeft geweten wat zij zeide.'

De volgende dag werd zij vrijgesproken. Was Jennekens verhaal geloofwaardig? Het kind floepte zo maar uit haar toen ze opstond en viel daarbij ook nog op het hoofdje. Waarom hield zij het lijkje zo lang bij zich in het beddenstro? Waarom probeerde zij zich op zo'n ingewikkelde manier van het dode kindje te ontdoen? Het feit, dat zij aanvankelijk bekende dat het kind levend ter wereld kwam, was niet doorslaggevend. Ook tegenwoordig bekennen mensen misdrijven, die ze niet hebben begaan. Soms doen ze dat uit zichzelf, maar vaak gebeurt dit onder druk van het verhoor. We nemen aan, dat de rechtbank dit overwogen heeft en het bewijs uiteindelijk onvoldoende vond. Vrouwen die kindermoord bekenden kregen gewoonlijk de doodstraf¹⁸. Het feit, dat Jenneken haar bekentenis introk heeft haar waarschijnlijk van het schavot gered.

Grote ergernis

Op 2 augustus 1824 schreef schout Van Heeckeren aan zijn hoofdschout¹⁹, dat de diaconie Jenneken ondersteunde, maar dat dit grote ergernis veroorzaakte bij 'alle weldenkende ingezetenen vanwege haar zedeloos leven. Ze had als ongetrouwde vrouw al vijf keer een kind gekregen en werd in 1820 bij gebrek aan bewijs vrijgesproken van kindermoord. Het had voor de hand gelegen, dat zij 'na zulk een verschrikkelijke en onnatuurlijke misdaad' en het proces, een afschuw zou hebben gekregen van haar zedeloos leven, maar dat was niet zo. Hoewel zij toen berouw toonde hielpen ernstige, maar ook liefdevolle vermaningen niet om haar manier van leven te veranderen. Onlangs kreeg zij opnieuw een kind en daarmee was zij een 'verderfelijk voorbeeld' voor anderen. Bovendien was haar levenswijze de belangrijkste oorzaak van haar armoede, want zij was pas 31 jaar, gezond en zeer bedreven in het naaien van wol en linnen, zodat ze best de kost zou kunnen verdienen.

Als de diaconie haar niet zou helpen, zou het van kwaad tot erger gaan, zo dacht hij. Men was bang, dat de kerkmensen minder aan de diaconie zouden gaan geven uit verontwaardiging over haar gedrag en dan zouden andere armelui de dupe zijn. Genoeg reden voor de diaconie om haar kwijt te willen en men vond haar een 'geschikt voorwerp' voor opname in de kolonie van de Maatschappij tot Weldadigheid. 'Zij kan dan onder streng toezicht tot een beter levensgedrag worden gebracht, waardoor de ergernis hier stopt.' De hernieuwde verontwaardiging zal wel zijn gewekt, nadat Jenneken op 30 april 1824 was bevallen van haar zoon Berend en weer was de vader onbekend. Dit keer werd zij bij de bevalling bijgestaan door de ons inmiddels bekende vroedvrouw Hendrika Maas-Nijland. Wilde Jenneken dit of wensten de autoriteiten dat iemand een oogje in het zeil hield?

Nu eerst nog iets over de kolonie van de Maatschappij tot Weldadigheid²⁰.

De Maatschappij van Weldadigheid

We hadden het al over de grote werkloosheid in het begin van de eeuw. Van de twee miljoen inwoners van ons land in 1816 waren er meer dan 190.000 behoeftig. In 1818 nam de 38-jarige generaal Johannes van den Bosch (1780-1840) het initiatief tot het oprichten van een landbouwkolonie om de armoede te bestrijden. Hij zal zeker begaan zijn geweest met het lot van de armen. Maar ook de angst voor het in opstand komen van de paupers en niet in de laatste plaats de kosten die het onderhouden van zoveel mensen met zich meebracht, zullen een rol hebben gespeeld.

Om aan geld te komen voor het aanleggen van 'een kolonie op onze onbebouwde heidevelden' werd in datzelfde jaar een Maatschappij van Weldadigheid opgericht, met na enkele maanden al 15.000 leden.

Van den Bosch ging voortvarend te werk en kocht het landgoed Westerbeeksloot, gemeente Vledder, in de zuidwesthoek van Drenthe, 650 hectare groot, waarvan 570 woeste grond.

Op 25 augustus 1818 werd de eerste steen voor een kolonistenwoning gelegd en in november arriveerden er al 52 gezinnen. Er viel genoeg te ontginnen, maar weinig kolonisten waren gewend met de schop om te gaan. Toch breidde de kolonie, die al gauw werd omgedoopt tot Frederiksoord, naar de tweede zoon van koning Willem I, zich gestaag uit. Niet alleen werden er tussen 1818 en 1824 vierhonderd kolonistenhuizen gebouwd, maar er verrezen ook een school, een kerk, een fabriek en werkplaatsen.

Naast lof was er kritiek. De dichter Isaäc da Costa bijvoorbeeld vond het streven de armoede op te heffen een teken van hoogmoed en vergeleek dit met de bouw van de toren van Babel.

Naast de vrije koloniën Frederiksoord, Willemsoord en Wilhelminaoord kwamen er twee dwangkoloniën, de Ommerschans in Balkbrug, gemeente Avereest en Veenhuizen in de gemeente Norg. Deze waren bestemd om de vele slachtoffers

Generaal-majoor Johannes van den Bosch (1780-1844) zag in het 'pauperisme' na de Franse Tijd een ernstige bedreiging van de bestaande orde. Hij ontwierp met zijn Indische ervaringen in het achterhoofd, een plan om de armoede uit te roeien. In onvrije kolonies in Drenthe en Overijssel zouden paupers woeste grond ontginnen, het boerenvak leren en hun 'zedelijkheid' verbeteren (foto van de vrije encyclopedie Wikipedia).

van de economische neergang: bedelaars, vondelingen, wezen en verlaten kinderen op te vangen.

Al in 1819 begon Van den Bosch met de bouw van een groot gesticht in de Ommerschans, een voormalig verdedigingswerk, bestemd voor 1.000-2.000 bedelaars. Onder toezicht van veldwachters werkten zij op een van de achttien boerderijen. Men kon hier naartoe worden gestuurd wegens zedeloosheid, herhaald drankmisbruik, luiheid, verkwisting, brutaliteit of desertie. In 1823 sloot de regering een contract met de Maatschappij voor het opnemen van maar liefst 4.000 wezen, vondelingen en verlaten kinderen, 1.500 bedelaars en 500 gezinnen.

Naar de Ommerschans?

Zoals gezegd was de economische toestand in de steden slecht. In streken waar men het van de landbouw moest hebben zoals de onze, ging het beter.

In 1823 kregen maar zestien arme lieden in Eibergen meer dan f 21,50 bijstand en volgens de schout kwam niemand in de gemeente in aanmerking voor de Drentse koloniën. Met werken op het land en een kleine ondersteuning, konden ze in hun levensonderhoud voorzien²¹. Jenneken van der Las was een heel ander geval, want zij kostte niet alleen geld, maar gaf ook ergernis en dat moest maar eens afgelopen zijn.

Een maand na zijn brief kreeg de schout bescheid van de hoofdschout. Als Jenneken uit bedelen ging, zo vond deze hoogwaardigheidsbekleder, dan moest ze maar meteen naar de Ommerschans. Dat viel nog goedkoper uit ook²².

Een week later vroeg Van Heeckeren opname aan voor Jenneken en haar twee 'buiten het huwelijk geboren kinderen' van respectievelijk vier jaar en acht maanden. Hij merkte op 'dat zij nog niet van zedelijk gevoel ontbloot schijnt te zijn'. Verder was zij een goed naaister en een geschikt persoon voor de Maatschappij van Weldadigheid.

Op 20 oktober 1824 maakte de schout een draai door plaatsing voor Jenneken te vragen in een vrije kolonie, dus niet in de dwangkolonie Ommerschans. Hij dacht, dat dit voor Jenneke acceptabeler zou zijn en het ging tenslotte om haar zedelijke

Op kasteel De Nettelhorst bij Lochem werd in 1785 Pieter Reinard Johan Wild van Heeckeren geboren. Hij was burgemeester van Eibergen van 1813 tot 1835 en een typisch voorbeeld van de hoogste klasse in de samenleving die zich zorgen maakte over het zedelijkheidspeil van de onderklasse. Hij meende dat Jenneken van der Las opgenomen zou moeten worden in de dwangkolonie Ommerschans (tekening uit 1783 door Jan de Beyer, Wikipedia/Nettelhorst).

verbetering. In een minder strenge omgeving zou dat ook wel kunnen lukken.

Nu puntje bij paaltje kwam bond de burgervader wat in. De opgewonden irritatie van zijn eerste brief, ontbrak nu. Had hij medelijden met haar, werkte Jenneken op zijn gemoed of deden anderen een goed woordje voor haar? In die dagen kwam er veel kritiek op de Maatschappij van Weldadigheid en men vond het vooral onbehoorlijk om kinderen naar deze koloniën te sturen. Jacob van Lennep deed in 1823, op zijn voetreis door Nederland met zijn vriend Dirk van Hogendorp, ook de Ommerschans aan. In zijn gepubliceerde dagboek gaf hij deze instelling er flink van langs. Ongetwijfeld kende schout Van Heeckeren deze geluiden en mogelijk heeft dit tot zijn draai bijgedragen.

Hoe het ook zij, de gemeente stelde voor een verblijfscontract van tien jaar af te sluiten en vroeg zich af hoe Jenneken met haar twee kindertjes de reis naar het verre Drenthe zou moeten maken. Dit was de laatste brief, die we in het gemeentearchief over haar vonden. Het plan werd kennelijk afgeblazen en over de reden er van tasten we in het duister.

Jenneken bleef ongetrouwd in Eibergen wonen in een huisje aan de Grotestraat, waar zich nu de achterkant van de HEMA bevindt. Haar oudste zoon Jan vetrok in 1839 als wever naar Aalten, verkaste naar Pruisen en kwam in 1844 naar Winterswijk, waar hij tot de afgescheiden gemeente²³ bleek te behoren. In 1845 ging hij weer aan de andere kant van de grens wonen. Ook haar jongste, Berend, was wever en ging in 1847 te Winterswijk in de kost. Twee jaar later verhuisde hij naar Elst. Janna Broshuis, dochter van Jan Broshuis bij wie Jenneken ooit een kamer huurde, was jarenlang haar huisgenote. Na het overlijden van Janna in 1864 trok haar nicht Hendrica van der Las bij haar in. Jenneken stierf op 2 februari 1873 op tachtigjarige leeftijd na een veelbewogen leven.

Terugblik op Jenneken van der Las

We weten maar weinig van haar. Zij was het oudste kind uit het tweede huwelijk van haar vader en naar diens overleden eerste vrouw genoemd. Toen ze zeven was stierf haar anderhalf jaar oude broertje. Op haar twaalfde ging ze als diensmeisje naar Amsterdam. Waarschijnlijk kon het gezin wat extra verdienste goed gebruiken. Zij was lang niet de enige, sinds jaar en dag al gingen Eibergse meisjes voor een 'dienstje' naar die stad. Volgens de verhalen raakte Jenneken er in verwachting en kreeg zij er een kind. Toen ze bijna veertien was overleed haar vader en vier jaar later kwam ze terug naar Eibergen, waar zij nog vier keer zwanger raakte. Was zij 'een hoer van haar ambagt' zoals schout Van Heeckeren schreef? Waarschijnlijk niet. Als zij voor geld seksuele diensten aanbood, zou dit wel ergens in de door mij gelezen stukken hebben gestaan. Was zij dan misschien een niet al te intelligent persoon, die weinig begreep van zichzelf en anderen en daardoor in de problemen kwam? Ook hiervoor hebben we geen aanwijzingen. Zij was een goed naaister, een vak dat zij wel van haar vader zal hebben geleerd. Het gegeven, dat

haar twee zoons (zie onder) goed terecht zijn gekomen, kan er op wijzen, dat zij hen een verstandige opvoeding gaf. Mogelijk was zij iemand, die moeilijk weerstand kon bieden aan haar verlangen naar liefde van een man. Soms zien we dat een vrouw graag een kind wil om eindelijk iemand voor zich zelf te hebben. Haar broertje, de vele mannen, haar eerste drie kinderen, ze bleven niet. Wie bleef was Janna Broshuis, hopelijk hebben die twee vrouwen iets aan elkaar gehad.

Jenneken zal het niet gemakkelijk hebben gehad in het dorp, waarvan de burgemeester, en waarschijnlijk velen met hem, er van overtuigd was, dat zij haar kind had vermoord. Ook de dreiging met deportatie naar Drenthe zal niet in haar koude kleren zijn gaan zitten. Dit alles heeft haar kansen op de huwelijksmarkt vermoedelijk niet vergroot. Het is begrijpelijk, dat haar zoons uit Eibergen vertrokken en in Amerika een nieuw, onbesmet leven begonnen. Voor Jenneken zal dit wel verdrietig zijn geweest, ook zij bleven niet.

Jochem van der Las

We gaan even terug in de tijd. Jennekens halfbroer Jochem had zorgen. Rond 1823 kreeg hij van de diaconie f34,50 per jaar bedeling voor zijn ziekelijke kinderen²⁴. Op 23 december 1824 lichtte schout Van Heeckeren de rechtbank in over een vreemd zaakje.

Berkelschipper Diepenbrock zou in Zutphen namens schipper Wormeester uit Eibergen een halve hoed²⁵ kolen voor hem, Van Heeckeren, hebben besteld. Wormeester zou de kolen naar Eibergen varen, maar dat bleek niet te kunnen, want zijn schuit was niet bevloerd. Het vreemde was, dat de schout niks wist van de bestelling. Jochem van der Las was er ook bij betrokken, want van Heeckeren meende, dat Van der Las iemand niet vals zou beschuldigen²⁶.

In stukken uit 1836 duikt de naam Van der Las weer op. De schout heette nu weer burgemeester en de hoofdschout was districtscommissaris geworden.

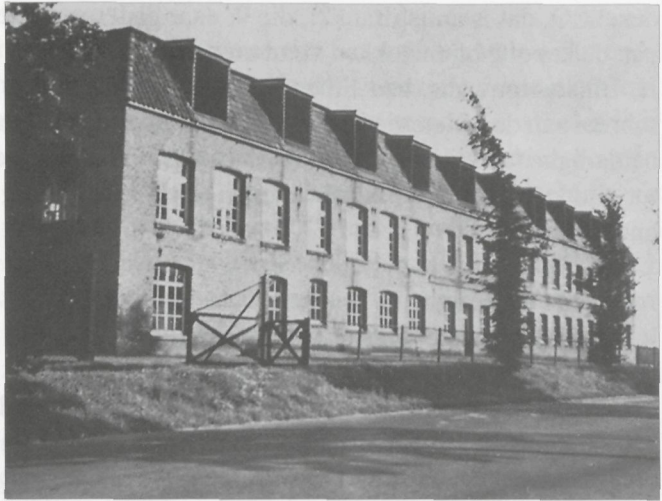
Wat was het geval? In 1834 liet J.B.P. Bouquié een weverij bouwen [de voormalige Gemavofabriek bij de Berkelbrug]. In Groenlo had ene Tinthof ook een weverij en nu wilden de gebroeders Van der Las voor Tinthof gaan weven²⁷. Veel mensen in die tijd waren huiswevers. Bouquié, weinig enthousiast over dit schieten onder zijn duiven, vroeg het gemeentebestuur of Tinthof zo maar in een andere plaats weefstoelen mocht neerzetten. Burgemeester Koentz vroeg raad bij zijn districtscommissaris 'daar de gebroeders Van der Las gestaag aanzoek bij mij doen'.

In 1838 waren Aaltje, Hendrica en Grades van der Las wever in de fabriek van Van Lochem. We weten dit uit papieren, waarin Van Lochem hen beschuldigde van belediging²⁸. Sommige Van der Lassen lieten zich door de hoge heren niet zo makkelijk de wet voorschrijven.

De geschiedenis herhaalt zich niet helemaal

Op 25 mei 1836 beviel Eva van der Las, 26 jaar en oudste dochter van Jochem, net als eertijds haar tante Jenneken, van een onecht kind. Dit jongetje Jan Marinus,

In 1834 verrees aan de Haaksbergseweg ter hoogte van de Berkel de weverij van Bouquié. Veel oude Eibergenaren kennen het nog als De Kastanjefabriek en later de Gemavo. (fotocollectie museum De Scheper)

stierf na vijf maanden en, anders dan haar tante, trouwde zij kort daarna met de zes jaar jongere in Goor geboren Gerrit Jan Nijland.

Diefstal en verregaande baldadigheid²⁹

Op maandag 30 mei 1841 liep Gerrit Maas 's avonds om een uur of zes door het dorp. Bij het huis van bakker H.H. Bennink stond een grote groep jongens en hij hoorde een van hen zeggen, dat ze honing moeten zien te krijgen om duiven te vangen. Een andere knaap wist te vertellen, dat je bij kleermaker B. Visser honing kon kopen. Aart Daniël Schut (20), Grades van der Las (17), de latere berkelschipper Renzes Wolfs (17) en Hendrik Elhart (17) maakten deel uit van dit groepje. Om acht uur zag men hen achter de tuin van gemeenteontvanger Derk van Eps Reerink, bij de bijenstok van Ten Brinke. Een bijenstok was een hol houten blok, waarin bijen nestelden, ook wel een korf waarin bijen overwinterden. De volgende morgen vond men bij de vernielde bijenstok een half gevulde jeneverfles met een glaasje. De fles kwam van tapper Mellink in Mallum. Schut erkende, dat de fles van hem was en dat hij die gevonden had. Om half elf die avond werden Schut en Van der Las door veldwachter Izaks gezien bij het huis van Berend Hendrik Wennink, herbergier in de Ploeg. Daarna gingen ze door het huis van de er vlakbij wonende karreman B. Nijkamp. Niet alleen de verbalisant, maar ook de burgemeester kenden zijn doopnaam niet, want die was Bernardus in den Nieuwenkamp. Vervolgens liepen ze het achterhuis van Wennink binnen en in de keuken vroeg Schut aan vrouw Wennink of er ook 'deerns' waren. Er stond daar een bord honing op tafel. Toen zij zei, dat er geen deerns waren, dropen ze af. We verplaatsen ons nu naar de fabriek van Bouquié waar wever Hendrikus Niesink 's nachts als bewaker sliep. Die dinsdagmorgen vroeg hoorde Hendrik praten over de 'vernielingen en mishandeling van de bijen.' Om zeven uur zag hij Schut de fabriek binnenkomen met een 'zeer vieze en vette hand'. Desgevraagd, zei

deze: 'O, dat is anijs[drank?], die ik daar gisteren op gestort heb'. Bij onderzoek van de kapotte bijenstokken vond men voetstappen van twee personen. Verdachte H. Elhart trouwens, had Eibergen intussen heimelijk verlaten. De burgemeester schreef aan de officier in Zutphen, dat het hier om een ernstige zaak ging, want 'de baldadigheden zijn verregaand en bij niet vervolging geschikt om dusdane reeds tot alle kwaads bereid zijnde knapen te sterken en nog erger daadzaken te doen ondernemen'.

Armoede en honger

In 1846³⁰ werden Grades (22) en Aaltje (26), kinderen van Jochem van der Las, ervan verdacht op 4 juli 's morgens vroeg een koe van Gerrit Jan te Vaarwerk te hebben gemolken. Te Vaarwerk had het vreemd gevonden, dat een koe die 'goed gaf, deze morgen maar twee kop gaf' en was op onderzoek uitgegaan. Volgens burgemeester Koentz stond de familie Van der Las hoogst ongunstig bekend.

Een jaar later werd de inmiddels 68-jarige Jochem van der Las betrappt terwijl hij bezig was 'een menigte boonen te plukken' uit de veertig bonenbedden in de tuin van Derk van Eps Reerink. De oude Jochem was er 's morgens om ongeveer kwart over tien gezien door commies Joh. van Ham, die daar een stukje land had gepacht. De 53-jarige Van Ham liep nog achter de 68-jarige aan, maar kon hem niet inhalen. Als we bedenken, dat Jochem een 'menigte boonen' moest meedragen, was dat uit sportief oogpunt een hele prestatie³¹.

Voor we een al te hard oordeel vellen over deze diefstallen is het goed te bedenken, dat de aardappeloogst van 1846 was mislukt en dat mensen die het niet breed hadden, honger leden. Uit proces-verbalen in de gemeentecorrespondentie kreeg ik de indruk, dat er in dit jaar meer gewas werd ontvreemd dan voorheen, een teken dat de nood hoog was.

Een maand later werd Jochems 35-jarige zoon Jan door de rechtbank in Zutphen veroordeeld tot acht dagen gevangenisstraf wegens het wegnemen van turf en kienhout (fossiel, harsrijk hout, dat men in het veen opgroef) van zijn collega-berkelschipper Jan Willem Wennink.

Inpikken van markengrond

In hetzelfde jaar 1847 kregen Jochem en 28 andere dorpsbewoners een brief van de commissie die de verdeling van de mark van Eibergen regelde³².

Zij hadden ooit illegaal markengrond aangegraven, ontgonnen en nu moesten zij die teruggeven. Aan het inpikken van markengrond werd voordien niet zwaar getild, ook 'nette mensen', zoals veldwachter Andries Izaks hadden eraan meege-daan. Was dit minder erg dan het stelen van voedsel als men honger heeft? Ook al was markengrond gemeenschappelijk bezit, inpikken is inpikken.

Jochem van der Las stierf op 3 augustus 1849, zeventig jaar oud. Veel aardse goederen liet hij zijn vrouw en kinderen niet na. Voor de gemeente viel hij in de categorie 'niet gekoed'³³.

Erwtenrijs en 'een zeer slecht ras'

In de zomer van 1849 verdacht men Gradus van der Las van het stelen van erwtenrijzen bij J.H. te Nijenhuis. Erwtenrijzen waren takjes waarlangs de ranken van erwtenplanten werden geleid. Burgemeester Koentz herinnerde de officier van justitie er nog maar eens aan, dat Grades de man was, die twee jaar eerder met zijn zuster één of meer koeien had uitgemolken. 'Hij behoort tot een zeer slecht ras en was, toen de veldwachter hem over deze zaak sprak, verregaand brutaal.'³⁴

Had veldwachter Izaks daarom nog een appeltje te schillen met de familie Van der Las? In maart 1853 maakte hij namelijk proces-verbaal op tegen Janna Geertrui Liefink (32) en Hendrica van der Las wegens groen plukken op de grond van weduwe Van Breda (38). Deze diende trouwens geen klacht in en schadevergoeding hoefde ze ook niet, temeer omdat ze geen idee had hoeveel het onvreemde waard was. Zelfs burgemeester Koentz, een liefhebber van normen en waarden, vond dit optreden van Izaks pietluttig: 'Doch deze zaak is nietig en niets betekenend, waarom diergelijke ambitie bij den veldwachter nimmer mijne goedkeuring wegdraagt' zo schreef hij aan de officier³⁵.

Overigens was de in Lagen (Hannover) geboren Janna Geertrui Liefink geen lieverdje. Een paar jaar eerder mishandelde zij haar bij hen inwonende, twee jaar oudere schoonzus Janna Geertrui Honhof, dusdanig, dat die gewond raakte. 'Janna Honhof heeft al te lang onder hare schandelijke mishandelingen gezucht. Door het getreiter komt zij meermalen huilend bij mij om haar beklag te doen', aldus burgemeester Koentz³⁶.

Argwaan

In 1855 kwam men er achter, dat Jan van der Las zijn huis veel te hoog had verzekerd. De autoriteiten waren bang, dat hij het in brand zou steken om er beter van te worden³⁷.

Al reden sommige Van der Lassen wel eens een scheve schaats, toch stond Jan niet buiten de dorpsgemeenschap. Rond 1853 was hij één van de velen, die in een brief aan de hervormde kerkenraad hun vreugde uitspraken over de komst van een catechiseermeester. In diezelfde tijd kwam zijn zus Aaltje (35), weefster, voor de Zutphense rechtbank te staan³⁸. Winkelbediende Herman Hendrik ten Wolthuis (22):

'De 29e september is beklagde in de winkel van Martens in Eibergen, waar ik haar op haar verzoek vier zoogenaamde houten heb gegeven, welke zij op een ton met stokvisch heeft nedergelegd, die voor de toonbank stond. Nog eenige oogenblikken in de winkel werkzaam geweest zijnde en naar de keuken gaande, heb ik gezien dat zij hare houten op den arm had. Even daarna in de winkel weerkerende, zag ik dat beklagde die houten op de grond had nedergelegd en dat tusschen dezelfde twee stokvisschen lagen. Het hout lag dwars voor de ton, waarin de visschen in het lang overeind stonden.'

Timmerman Derk Jan de la Fontaine Verweij (38), die ook in de winkel was, bevestigde het verhaal van Ten Wolthuis. Aaltje beweerde, dat zij het hout op de vissen had gelegd en toen ze het hout onder de arm nam, zat er per ongeluk een stokvis tussen. Tja, dat kan gebeuren, maar de officier van justitie dacht daar anders over en eiste maar liefst een half jaar gevangenisstraf. Aaltje kwam er af met twee maanden, wat zouden we nu een ongehoord zware straf zouden vinden. In 1856, deed Jan ten Harkel (van de Jukkert) aangifte wegens diefstal van 'essen stelen' door Jan van der Las en de 'verwer en glazenmaker' Frederik Wever³⁹.

Schrijnend

In maart 1862 verschenen vijf oudere vrouwen onder wie Trijntje te Hoonte, 75 jaar, weduwe van Jochem van der Las, voor de kantonrechter in Groenlo. Zij hadden dor, afgebroken, weinig waardevol hout gesprokkeld. Hoewel ze 'gesprokkeld hebben uit armoede' werden ze elk veroordeeld tot drie dagen gevangenisstraf en 53 cent proceskosten⁴⁰.

Drie maanden later stond Trijntje er weer en wederom voor het sprokkelen van hout nu samen met haar dochter Hendrica, arbeidster. Ze hadden 'niets dan dode sprietten opgeraapt, die in eene steege lagen, doornensprietten en volstrekt geen hout gebroken'. Niettemin werden ze veroordeeld tot vier dagen en ieder 65 cent voor proceskosten. Het is schrijnend om te lezen, hoe arme mensen toen om een niemendalletje in de gevangenis konden belanden.

Hommeles

Op 24 juni 1863 moesten Grades en Aaltje van der Las zich in Zutphen verantwoorden. Ze waren elkaar te lijf gegaan en Grades had ook zijn andere zus geslagen en wel zo, dat het gezicht van de zussen 'bebloed was'⁴¹. Toen veldwachter Ter Beek ter plekke verscheen, raakten ze opnieuw slaags. De ruzie ging om een stuk heide, dat moeder Trijntje voor honderd gulden had verkocht, om schulden te betalen. Grades eiste zijn deel in de vaderlijke boedel. Burgemeester Koentz tekende er bij aan, dat de hele familie ongunstig bekend stond, dat zij tot alles in staat waren en er geen reden was mild te zijn. Zowel Grades als Aaltje moest een maand de gevangenis in en acht gulden boete plus de kosten van het geding betalen.

Kort erna was het weer hommeles. Trijntje van der Las deed aangifte van de diefstal van ongeveer vijftig gulden aan Pruisisch geld. Er was een kist opengebroken en twee portefeuilles met geld waren weg. Zij dacht, dat haar zoon Grades en diens vrouw Grada Grevink, die bij haar inwoonden, het hadden gedaan. Koentz liet er geen gras over groeien en nam die beiden meteen een verhoor af. Vervolgens ging het gezelschap samen met de veldwachter naar het huis van Trijntje om huiszoeking te doen. Koentz kwam er toen achter, dat Grada de vorige dag met een pakje naar haar broer Jan Willem Grevink was gelopen en daar die nacht had geslapen. Ze was bang in het huis te blijven waar ook de zussen van haar man woonden. Dus trok het groepje naar J.W. Grevink om het goed van Grada te in-

specteren, maar men vond niets. Burgemeester Koentz kende Grades als een sluw persoon en vermoedde, dat hij het geld ergens had begraven. Tot slot constateerde Koentz, dat 'de hele troep zoo slecht is', dat er misschien wel een valse aangifte was gedaan, maar het kon ook zijn dat de zusters Aaltje en/of Hendrica het geld achterover hadden gedrukt.

Hoe het zij op 23 juli 1863 liet Trijntje haar testament maken bij de notaris, waarin zij alles naliet aan haar dochters Hendrika en Aaltjen. Als haar andere kinderen hier geen genoegen mee namen en hun wettig erfdeel zouden opeisen, dan kregen de twee dochters tweehonderd gulden wegens 'bewezen diensten en verstrekt onderhoud'.

Op 1 juli 1867 stapte Aaltje (47) in het huwelijksbootje met de 21 jaar jongere Karel te Scheggert (26). Sommige Te Scheggerts hadden wel eens iets bij de haken. Zo raakte vader Derk te Scheggert (46), berkelschipper, in 1868 in gevecht met Herman Hendrik Hedeman (41). Nu had Hedeman hem wel lopen treiteren, maar daarom hoefde Derk hem nog niet 'op de grond te werpen, op hem plaats te nemen en zo stevig aan zijn das te draaien, dat Hedeman blauw aanliep'. Hij werd veroordeeld tot een maand gevangenisstraf en acht gulden boete⁴².

Hedeman was ooit tuinman, verdiende nu zijn brood als timmerman-schoorsteenveger, en was zelf ook wel eens handtastelijk. In 1864 had hij Jacob Levie Kets de Vries en diens vrouw 'slagen toegebracht'. Nou ja, slagen? De 66-jarige dokter Sigismund Maria Ellerbeck (66) constateerde bij vrouw Kets een, om onduidelijke reden, licht gezwollen arm en de kwetsuur aan de arm van Jacob Levie had nog minder om het lijf. Maar toch. Overigens viel er op Kets de Vries ook wel iets aan te merken, maar dat zou te ver voeren⁴³.

Koentz verzuchtte over Hedeman en Derk te Scheggert 'beiden behooren tot het minste ras, die meer problemen geven, dan de rest van het dorp bij elkaar'⁴⁴.

De jacht op een koperen ketel

Nog geen half jaar na hun bruiloft werden Karel en Aaltje te Scheggert verdacht van diefstal, waarvoor zij trouwens al eens eerder waren veroordeeld. Koentz nam hen een verhoor af en vond wat ze vertelden 'brutale leugentaal'⁴⁵. Zoals gezegd hadden niet alle Van der Lassen respect voor het gezag.

Ze zouden een koperen asketel bij blauwverver Franciscus Antonius Hesselman (56) hebben gestolen, een ijzeren ketel bij bakker Johann Heinrich Steinkamp en gordijnen bij de vrouw van Samson, allen wonend aan de Grotestraat. Vrouw Samson deed geen aangifte, want ze wou de vermissing stil houden. Dat gold ook voor Hesselman, want zijn ketel was al eens ongevraagd geleend en gewoon teruggebracht. Wat was er gebeurd?

Begin december 1867 stond er zowel bij Hesselman als Steinkamp een ketel achter het huis en beide waren eensklaps verdwenen. Toen veldwachter Antonie ter Beke op een dag aan Hesselman twee ijzeren hengsels liet zien, herkende hij de grootste van de twee als die van zijn ketel, omdat het een hengel uit één draad

was. Het was een roodkopen ketel met een ijzeren en een koperen oor, die wel tien pond woog, omdat de bodem een jaar of tien geleden door koperslager Hermanus Koppelman was verzwaard. De verbalisant had oog voor detail!

Op 15 december om drie uur 's middags kwam Karel te Scheggert achterom de winkel in van de uit 'd'n Pruus' afkomstige Steinkamp en kocht er voor een cent 'balletjes'. Hij vertrok weer via de achterkant en passeerde daarbij de ketel, die er om vijf uur nog stond, maar drie uur later weg was. De verdenking viel meteen op Karel, want hoewel hij niet vaak bij Steinkamp kwam, was hij er vorige week ook al eens en toen werden er knollen van het land vermist.

Ter Beke liet Steinkamp twee ketels zien, waarvan hij de kleinste als de zijne herkende, omdat die gedeukt was en vanonder wat doorgesleten. Zijn dochter Johanna Frederika Steinkamp (17) kreeg twee hengsels voorgezet en pikte de kleinste eruit als de hunne, omdat die een beetje ruw was aan de onderkant. Intussen was een dag of tien eerder het volgende voorgevallen.

Geen zuivere koffie.

Op 5 of 6 december, het had een beetje gesneeuwd, liep Aaltje te Scheggert naar Groenlo om er een geplette koperen ketel te verkopen. Daar aangekomen zag zij op straat de man van haar aangetrouwde nicht, koperslager Johannes Hendrikus Pietersen, op weg naar de dokter. Aaltje vroeg of hij de ketel wou kopen en ze spraken af in zijn zaak. Toen zij daar later binnenkwam, haalde ze een zak onder haar voorschoot vandaan met de restanten van de ketel. Volgens haar was die van Reintje de Bitter 'eene behoeftige vrouw', die er zich voor schaamde de ketel zelf in Eibergen te verkopen. De ketel zou elf pond wegen en Pietersen betaalde op goed vertrouwen vier gulden en een kwartje. Na koffie met een boterham vetrok ze. Toen Pietersen het gekochte eens goed bekeek, zag hij, dat het rechteroor van ijzer was, bovendien woog de ex-ketel maar negen pond. Hij besloot het er maar bij te laten. Een dag of tien later kreeg hij een anoniem briefje per post uit Eibergen waarin stond, dat als er naar het koper gevraagd zou worden, hij zijn mond moest houden, om de afzender niet in moeilijkheden te brengen. Na lezing verscheurde hij het papiertje en kreeg het donkerbruine vermoeden, dat Aaltjes koper geen zuivere koffie was⁴⁶.

We verplaatsen het tafereel naar Eibergen, waar Koentz zijn veldwachter huiszoeeking liet doen bij de familie Te Scheggert. Ter Beke vond daar in een kastje drie ijzeren hengsels. Volgens Aaltje had haar broer die jaren geleden gekocht. Intussen piepte Karel er ongemerkt tussenuit, maar later zei hij desgevraagd niets van de hengsels te weten.

Voor de rechtbank in Zutphen bekende Aaltje de diefstal van Hesselmans ketel, maar Karel ontkende alles. Deze geschiedenis had nog een staartje. Een klein jaar later was Willem Floors aan het grasmaaien bij de brandkolk aan de zuidkant van het dorp. Omdat het water 's zomers laag stond zag hij iets in de kolk liggen. Hij viste het op en het bleek de gestolen ketel van Steinkamp te zijn.

We komen Aaltje te Scheggert pas in 1876, negen jaar later, weer tegen in de stukken, zij zou hout hebben gestolen⁴⁷. In 1882 dook de 24-jarige Hendrik van der Las op, zoon van Grades, als verdachte van mishandeling⁴⁸.

Een ongeoorloofde verhouding?⁴⁹

Op 13 augustus 1884 kwam de hervormde kerkenraad in een extra vergadering bijeen. Scriba G.J. Reimelink tekende alles nauwgezet op, want het ging niet om een wissewasje.

Aaltje te Scheggert-van der Las, 64 jaar, beschuldigde haar man de 43-jarige Karel te Scheggert⁵⁰ ervan een verhouding te hebben met Hendrika Johanna Wevers-Wamelink, sinds elf jaar weduwe en 57 jaar oud.

'Het treurige feit zou hebben plaats gehad op zondag 10 augustus l.l. des avonds tusschen 9 en 10½ uur en werd dezelfde avond tegen 11 uur aan de voorzitter meegedeeld door de zusters [Aaltje en Hendrika].' Voorzitter dominee B. ten Kate en ouderling Olthof lieten er geen gras over groeien en togen de volgende dag al naar weduwe Wevers en ook Aaltje was daar. Vrouw Wevers ontkende alles glashard, maar door 'haar geheel verlegen houding' kreeg predikant en ouderling de indruk, dat de beschuldiging wel eens zou kunnen kloppen. Die woensdag 13 augustus kwam zij voor de kerkenraad met de getuigen Hendrika van der Las, Jan Gerhard te Nijenhuis, Johan Reinder Koerselman en weduwe Joh. Geertruida Antonia Boeijink-te Riet. Koster B. Gellekink had Karel te Scheggert ook uitgenodigd maar die weigerde 'op brutale wijze', te komen. Hij was het er trouwens niet mee eens, dat zijn vrouw ging, maar zij trok zich daar niets van aan. Na beloofd te hebben de waarheid te vertellen, kwam elke getuige apart aan het woord.

Volgens Hendrika van der Las was Karel zondag na tien en, zeker een half uur bij vrouw Wevers geweest. 'Het was er donker en van twist of rumoer was niks te horen'. Toen Aaltje er vervolgens aan de deur kwam om naar Karel te vragen, kreeg ze geen antwoord. Zij kon de deur niet open krijgen, want die was van binnen gesloten. Aaltje wou al weggaan, 'toen Koerselman op straat zei, dat het bij vrouw Wevers niet zuiver was en toen bleef vrouw Te Scheggert stil bij de deur staan. Haar hondje, dat Karels tegenwoordigheid bemerkte, bleef krabben aan de deur en wilde naar binnen'.

Na een tijdje ging de deur op een kier en kwam er een hand naar buiten om het hondje weg te jagen. Toen dat niet lukte, kwam ook de rest van weduwe Wevers naar buiten en Aaltje maakte van de gelegenheid gebruik om te vragen of haar man binnen was. Dat werd ontkend, maar even later hoorden zij en haar zus Hendrika (die in een kamer naast de weduwe woonde) er gefluister. De zusters grepen een lamp en stapten naar binnen. Vrouw Wevers was net even naar het schuurtje en bij het lamplicht zagen ze een paar klompen voor het bed staan. Karel lag in het bed en werd er door zijn in woede ontstoken vrouw hardhandig uit gehaald. Aaltje, Hendrika en Karel keerden huiswaarts, maar op straat begon Karel te razen, sloeg zijn vrouw en riep dat ze het huis niet in kwam. Terwijl hij zijn vrouw

bedreigingen naar het hoofd bleef slingeren, deed de intussen verschenen vrouw Wevers er het zwijgen toe. Aaltje sliep die nacht bij haar zus.

Aan het ongedierte kent men het huis

J.G. te Nijenhuis werd wakker van het lawaai en toen hij op straat ging kijken, zag hij hoe Aaltje haar man uit het huis van de weduwe haalde en ook dat Karel haar sloeg. Weduwe Boeijink vertelde, dat Karel op dinsdagmorgen een paar klompen van vrouw Wevers wilde ruilen, die de zijne had. Toen ze weigerde was Karel 'vloekende en brommende heen gegaan'.

Weduwe Wevers ontkende Karels aanwezigheid niet. Hij had haar bezworen dit wèl te doen en verbood haar het licht aan te doen. Volgens haar was hij dronken, wat de anderen ontkenden. Toen zij naar de schuur liep verstopte Karel zich in haar bed en omdat zijn klompen onder de tafel stonden, schoot zij die aan en ging hij later op haar klompen de deur uit. Toen ze terugkwam sloot hij de deur af en zei, dat ze niet om hulp mocht roepen. Toen men vroeg, waarom zij op straat niets had gezegd, zweeg zij. Zij ontkende een verhouding met Karel te hebben.

Volgens Aaltje kwam Karel de laatste tijd, vooral 's zaterdags, laat thuis en wou dan niet zeggen waar hij was geweest. Hij bracht vaak ongedierte mee van een soort, dat ook in het huis van vrouw Wevers werd gevonden. Een opmerking die nogal wat vragen oproept!

Volgens alle getuigen verdacht men hen al lang van 'ongeoorloofde betrekkingen'. Zo werd Hendrika bij voorbeeld 's nachts vaak wakker van bepaalde geluiden uit de kamer van de weduwe.

De kerkenraad sprak het schuldig uit. Te Scheggert was geen lidmaat van de hervormde gemeente, dus kon men hem niet onder censuur plaatsen. Vrouw Wevers was dat wel en mocht niet meer deelnemen aan het avondmaal. Zij kreeg voorlopig geen bedeling en moest per 15 september uit haar diaconiewoning. Zij diende bij Hermanus Bolt in de Kerkstraat te gaan wonen, want dan had de diaconie 'beter toezicht op haar levenswandel'. Nog geen twee maanden later, op 29 september 1884, stierf zij.

Karel te Scheggert leek zijn leven te willen beteren, want al gauw na dit incident vroeg hij, voor hem en zijn vrouw Aaltje, vaste zitplaatsen aan in de kerk en die werden toegewezen. Aaltje te Scheggert overleefde haar rivale acht jaar en stierf in 1892. Karel bleef alleen achter in zijn huisje aan de Kleine Hagen, links naast café De Libertijn. Aan het eind van zijn leven ging hij in de kost op het adres Hupselseweg 57A (nu Kiefteweg 57), een voormalig boerderijtje ter hoogte van het Gat van Vrugink, waar hij begin 1916, 74 jaar oud, de laatste adem uitblies. Zijn huisje in het dorp was toen al door confectiefabrikant H. Sprick als schuur in gebruik genomen⁵¹.

Optocht 1950. Met pet: Graads v.d. Las, zaakvoerder van de coöperatieve winkel (bekend om zijn HaKa produkten) met naast hem zijn opvolger Hennie Jasink, wethouder PvdA van 1958-1962 en daarna tot 1978 raadslid. Op de wagen de slagzin van de coöperatieve winkels: "Niet om het gewin, maar voor het gezin". (foto mevr. Jasink-Timmermans)

Conclusie

Ook in het negentiende-eeuwse Eibergen werd vaak onbarmhartig gereageerd op mensen, die niet altijd in het gareel liepen. Onbarmhartig, als we zien, hoe streng de rechter strafte voor onbeduidende vergrijpen. Was er bij burgemeester Van Heeckeren nog enig begrip voor mensen met andere dan de burgerlijke normen en regels, zijn opvolger Koentz, zag wetsovertreders al gauw als lastpakken 'van een slecht ras'. We hebben de indruk dat verscheidene Van der Lassen, in de ogen van de Eibergse bovenlaag, hun plaats niet kenden en een grote mond hadden.

Hoe ging het verder met de familie Van der Las?

Niemand zou het later in zijn hoofd halen om de in 1858 geboren Hendrik van der Las iemand 'van een slecht ras' te noemen. E.H. Wesselink schreef in zijn eerder genoemde artikel, dat Hendrik ('t olde Lesken) en zijn zoon Johan (* 1898) zeer gewaardeerde arbeiders waren bij de cementfabriek Huender en Jongsma, de latere ECB en nu Witzand.

Het woonhuis dat Johan v.d. Las begin 20^e eeuw liet bouwen aan 't Brendeke, even buiten de bebouwde kom van Eibergen, met stalruimte in het achterhuis, zoals dat destijds gebruikelijk was. (fotocollectie J. Baake)

Toen meester G.J. Lenderink, hoofd van de openbare school in 1901 afscheid nam, 'bood uit en namens de leerlingen de heer Van der Las hem een gemakkelijken fauteuil aan'⁵².

Welke Van der Las dit was weten we niet, maar als hij niet goed bekend had gestaan, was de eer wel aan een ander gelaten.

Grades (*1886), ook een zoon van Hendrik, trouwde met Jansje Schäperclaus en was actief in de arbeidersbeweging, die in de eerste helft van de twintigste eeuw in ons dorp tot bloei kwam. Hij beheerde de coöperatieve kruidenierswinkel in de Grotestraat, bekend om het huismerk HAKA⁵³. Grades van der Las was ook voorzitter van 'het rode bolwerk' Ons Huis in de Kerkstraat. Hij bracht zijn socialistische idealen onder meer in praktijk, door in de jaren 1922-1923 Helena Bernak, slachtoffer van de hongersnood in Wenen, in huis te nemen.

In de Lochemsche Courant van 9 februari 1943 stond een bericht over het zilveren jubileum van G. van der Las als winkelchef van De Dageraad. Op de receptie werden mooie woorden gesproken, onderstreept door een enveloppe met inhoud van het bestuur en een wandelstok met inscriptie namens het personeel.

Met de komst van het socialisme kregen mensen als G. van der Las, die zich verzetten tegen de macht van de machtigen, een stem. Hun idealisme en wijze van optreden dwong op den duur respect af.

De naam Van der Las is in de mannelijke lijn in Eibergen uitgestorven. Men herinnert zich vooral hardwerkende mensen met als ideaal vooruit te komen in de wereld. En ja, sommigen hebben er een gekend, graver en horter van grind, die wel eens een borreltje te veel dronk. En vroegere burens weten te vertellen van een Van der Las, die zo nu en dan een konijntje stroopte, maar slecht? Nee, dat kan men zich niet voorstellen.

Naschrift

Nadat ik dit artikel in 2003 schreef, kwam ik een jaar later in het Oostgelders Tijdschrift voor Genealogie en Boerderijonderzoek een vraag tegen van J. Wissink uit Vlaardingen:

Op 30.4.1824 is te Eibergen geboren Berend van der Las. Hij emigreerde naar Amerika, was daar kleermaker en ging studeren voor dominee. Hij trouwde Geritje Geerlings, dochter van Gerrit Geerlings, die met zijn familie op het rampschip de Phoenix was. Veel is bekend van de Geerlings, maar van de familie van der Las erg weinig. Nu komt de vraag uit Amerika of over de familie Van der Las uit Eibergen meer bekend is. Wie helpt?

Tja, ik wist er meer van en helpen wilde ik wel, maar om de Amerikaanse familie onverhoeds te confronteren met gegevens uit bovenstaand artikel, dat leek me niet handig. Ik besloot een tip van de sluier op te lichten door de heer Wissink te mailen, dat Jenneken van der Las ongehuwd moeder was van Berend en dat zij een zoon Jan had, van een vermoedelijk andere vader. Verder schreef ik dat Jenneken, in elk geval bij de notabelen in het dorp, als 'slecht' bekend stond. Ik vroeg me hardop af, of de familie aan de ander kant van de oceaan wel zat te wachten op een minder fraai voorgeslacht, dan ze zullen hebben gedacht.

History of the Van der Las Family⁵⁴

zoals die werd geschreven door Jannie van der Las Knock (mevrouw Herman Knock), Grundy Center, Iowa. 1 november 1946.

Haar vader Berend geboren op 30 april 1824 in Eibergen had één, op 26 december 1816 ter wereld gekomen, broer Jan. Zij waren de achtste generatie die afstamde van de Deense edelman Von Lassen. Niet van haar vader, maar van anderen hoorde zij, dat de naam kwam van de rivier de Las, waar de familie vlakbij woonde. Jannie vroeg zich af of haar vader zijn vader wel gekend had, want hij had het nooit over hem. Zijn moeder heette Janetje (uitgesproken waarschijnlijk als Jen-netje, wat in de buurt komt van Jenneken). Sommige van haar voorouders heetten Booth. De familie behoorde tot de middenklasse of burgerij en veranderde de naam Von Lassen in Van der Las. Hoewel ze arm waren, kregen de jongens een behoorlijke scholing. Oom Jan werd onderwijzer en vader Berend kleermaker.

De schrijfster legde vervolgens uit, dat er in die tijd (de Afscheiding van 1834) verzet kwam tegen de vrijzinnige geest in de kerk en dat groepen gelovigen bijeen kwamen in huizen en schuren om de Bijbel te lezen, psalmen te zingen en te luisteren naar een goede preek. Voorgangers, zoals oom Jan waren lang niet altijd predikant. Veel van deze vrijheidslievende mensen emigreerden naar Amerika en oom Jan deed dat rond 1846. Hij kwam in New Orleans aan land en trok via St Louis naar Freeport, Illinois. Een tijd lang verdiende hij zijn geld door met christelijke geschriftjes langs de deur te gaan en daarna werd hij dominee in de German Presbyterian Church. Vader Berend kwam in 1854 naar Freeport en werkte er aanvankelijk als kleermaker. Toen zijn roeping om dominee te worden sterker werd, ging hij studeren aan het Dutch Reformed Seminary (Hope College) in Holland, Michigan. Hij werd predikant in de Presbyteriaanse kerk en werkte eerst drie jaar in The Hazel Green, daarna elf jaar in Milwaukee, beide in Wisconsin. Hier trouwde hij op 26 april 1866 met Gerritje Geerlings. Ze kregen er vijf dochters: Janetje, Aaltje, Henriette, Martha en Suzanne. Vervolgens werkte hij 25 jaar in Holland, Iowa. Hier zagen Bernard Gerrat, Jan, Gerritje, John Calvin en Albert het levenslicht. In 1899 ging hij met emeritaat, verhuisde naar Grundy Center, waar hij op 11 februari 1902 overleed. Zij vrouw Gerritje was al op 17 februari 1892 gestorven.

Ik vond het heel bijzonder om dit verhaal in de schoot geworpen te krijgen. De zoons van een vrouw op het slechte pad, ontpopten zich als orthodox- calvinisten en werden gerespecteerde predikanten. Zou hun moeder Jenneken dit geweten hebben?

Ik denk, dat veel verhalen in families over hun fraaie afkomst op drijfzand berustten. Deze voorvaders waren nooit mensen voor wie men zich zou moeten schamen, maar juist lieden met wie je voor de dag kunt komen. Deze geschiedverfraaiing lijkt me ook te zijn gebeurd met de Von der Lassen uit Denemarken. In dit licht bezien verbaasde het me niet, dat ik geen antwoord kreeg op mijn mailtje aan de heer Wissink.

Ten slotte bedank ik Bert Smeenk en Hennie Wesselink. Door m'n gesprekken met de laatste heeft het artikel mijns inziens aan waarde gewonnen.

Eibergen, juni 2013

L.A. van Dijk

Noten

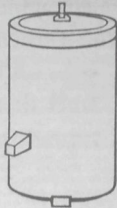
- ¹ Nu J.W. Hagemanstraat 9, de voormalige winkel van Eichenwald
- ² E.H. Wesselink, Andries Dull en Geesken van Eybergen. In Old Ni-js nummer 44.
- ³ Erfgoed Centrum Achterhoek en Liemers (ECAL) archief gemeente Eibergen, notitieboekjes H. Odink.
- ⁴ ECAL archief gemeentebestuur Eibergen 1811-1929 inv. nr. 496.
- ⁵ Algemeen Rijksarchief Nassause Domeinraad inv. nr. 2026.
- ⁶ ECAL ibid. inv. nr. 261.
- ⁷ Te Vaarwerk, B.H.M., Waakgeld. In Old Ni-js nummer 14.
- ⁸ Odink, H., Het kleermakersgilde in Eibergen, in: Uit kroniek en volksmond van de Achterhoek, Enschede 1976.
- ⁹ Rijks Archief Gelderland 0025 inv. nr. 104.
- ¹⁰ ECAL ibid. inv. nr. 262.
- ¹¹ ECAL ibid. inv. nr. 267.
- ¹² ECAL Ibid. inv. nr. 262.
- ¹³ Een tolhek bij boerderij De Bate in de Waterhoek, halverwege Haarlo en Borculo aan de linkerkant van de Batendijk.
- ¹⁴ Jan Wissink was berkelschipper en woonde om en nabij het huidige Grotestraat 76. Het huis werd lang geleden afgebroken.
- ¹⁵ Waarschijnlijk woonde hij aan de Grotestraat ongeveer waar nu het Chinees restaurant Nieuw Paradijs is gevestigd.
- ¹⁶ In die tijd was de term burgemeester vervangen door schout.
- ¹⁷ Rijksarchief Gelderland 0232 inv. nr. 13.
- ¹⁸ L.A. van Dijk, Een kindermoord in Nijkerk anno 1699, in Oud Nijkerk maart 2007.
- ¹⁹ Rijksarchief Gelderland 0232 inv. nr. 184. In de periode 1601-1811 waren er in Amsterdam 35 rechtszaken wegens moord op jonge kinderen, waarvoor vijf vrouwen de doodstraf kregen. In Friesland waren er 71 van die zaken met veertien

doodvonnissen. In Amsterdam werden zeven vrouwen vrijgesproken en in Friesland tien. De overigen kregen een veel lichtere straf. In het algemeen werden alleen vrouwen die de moord bekenden tot de doodstraf veroordeeld

- ²⁰ Lambregts, L, Een steen in de vijver. Ontstaan, groei en ontwikkeling van de Maatschappij van Weldadigheid, Steenwijk 1985.
- ²¹ Rijksarchief Gelderland 0046 inv. nr.179.
- ²² ECAL ibid. inv. nr.276.
- ²³ In 1834 vond de Afscheiding plaats. Na een kerkelijk conflict traden veel 'fijnen' uit de hervormde kerk, zij werden afgescheidenen genoemd. Samen met andere groepen fuseerden de meesten van hen in 1892 tot de Gereformeerde Kerken in Nederland.
- ²⁴ ECAL ibid. inv. nr. 274.
- ²⁵ Hoed was een inhoudsmaat voor kolen.
- ²⁶ ECAL ibid. inv. nr. 482.
- ²⁷ ECAL Idem
- ²⁸ ECAL ibid. inv. nr. 484.
- ²⁹ ECAL ibid. inv. nr. 487.
- ³⁰ ECAL. ibid. inv. nr. 490.
- ³¹ Rijksarchief Gelderland 0517 inv. nr. 49.
- ³² Ibid. 0366.
- ³³ ECAL ibid. inv. nr. 318
- ³⁴ ECAL Idem.
- ³⁵ ECAL. Ibid. 481.
- ³⁶ ECAL ibid. inv. nr. 520
- ³⁷ ECAL ibid. inv. nr. 492.
- ³⁸ ECAL ibid. inv. nr. 324.
- ³⁹ Rijksarchief Gelderland 0517 inv. nr. 57.
- ⁴⁰ Idem 0517 inv. nr. 20.
- ⁴¹ Idem 0517 inv. nr. 65.
- ⁴² Rijksarchief Gelderland 0517 inv. nr.70.
- ⁴³ ECAL ibid. inv. nr. 501.
- ⁴⁴ ECAL ibid. inv. nr. 502
- ⁴⁵ ECAL ibid. inv. nr. 502.
- ⁴⁶ RAG. 0398 Inv. nr.20.
- ⁴⁷ ECAL ibid. inv. nr. 505.
- ⁴⁸ ECAL ibid. inv. nr. 506.
- ⁴⁹ ECAL archief van de hervormde gemeente Eibergen vorlopig inv. nr. 19 (in 2003)
- ⁵⁰ Waarschijnlijk woonden zij aan de huidige Nieuwstraat ter hoogte van v/h schoenmaker Laarhuis.
- ⁵¹ Mondelinge mededeling H.G. Schepers.
- ⁵² Zutphensche Courant 2 mei 1901.
- ⁵³ Mondelinge mededeling E.H. Wesselink
- ⁵⁴ Door mij vertaald en bewerkt.
- ⁵⁵ Als ik er naast zit bied ik de familie nu al mijn excuses aan.

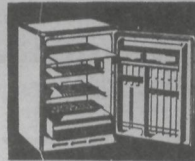
ER WAS EENS...

Er was eens een aantal koelkasten en centrifuges van ongeveer gelijke kwaliteit en door dezelfde fabrikant gemaakt. Maar allemaal hadden ze een verschillende naam, en allemaal een andere prijs. Wist u dat? Wij wel! (allang) En wij vertellen zo iets onze klanten ook. Omdat wij aan geen enkel merk gebonden (willen) zijn.

AEG centrifuge met veiligheidsdeksel en automatische rem. Bij Somsen Eibergen voor superlage prijs

98.-

AEG koelkast inhoud 140 liter. Met krasvrij bovenblad. Met ingebouwde verlichting. Bij Somsen heel goedkoop, kijk maar

198.-

somsen eibergen

J. W. Hagemanstraat 10 tel. 05454-2255 (4 lijn)
Vrijdags koopavond - Maandagochtend gesloten

Er was eens Somsen Eibergen

Inleiding

Tientallen jaren stond de firma Somsen midden in de Eibergse gemeenschap. Ze behoorde tot de kern van het Eibergse ondernemersklimaat. Zowel het installatiebedrijf als de winkel stond in de gehele regio bekend om degelijkheid, diversiteit en kwaliteit. In 1929 werd het bedrijf opgericht, in 1993 moest Somsen BV de deuren sluiten. In dit artikel de geschiedenis van deze firma die Eibergen zoveel kleur gaf.

IJzerlo

Het was Dirk Johan Somsen (15.12.1905 – 29.11.1988), verder Derk genoemd, die in 1929 het bedrijf oprichtte. Derk Somsen was evenals zoveel Somsens geboren te Aalten. Zijn vader was Berend Hendrik Somsen (28.03.1879 – 18.01.1914). Hij trouwde op 7 mei 1903 met Gesina Johanna Theodora Navis (01.10.1880 – 30.10.1972). Vader Berend overleed op vijfendertigjarige leeftijd. Dit was een grote klap voor het nog jonge gezin. Moeder bleef met vier kinderen achter. De familie ontfermde zich over de kinderen zoals in die tijd gebruikelijk was. Zo kwam de elfjarige Derk bij zijn oom Jan Hoopman en tante Anna Hoopman-Somsen in IJzerlo terecht. Tante Anna was een zuster van zijn vader. Derk Somsen woonde

Derk Somsen 4^e van links aan het werk bij de smederij, annex fietsenmaker, van Jan Schutten in Lieveelde.

In 1929 kocht Derk Somsen een pand aan de J.W. Hagemansstraat en begon er een installatiebedrijfje in.

ongeveer tien jaar in IJzerlo, bracht er zijn jongensjaren door, ging er naar de lagere school en leerde ondertussen het werk in de smederij en fietsenmakerij. In 1922 hertrouwde moeder Gesina met Bernard Nijman (1878 – 1966) uit Eibergen. Inmiddels was Derk als fietsenmaker aan de slag gegaan in Lieveelde. Zijn stiefvader wees hem in die tijd op het feit dat overal elektriciteit werd aangelegd en dat daarin de toekomst lag. Hij wist in Eibergen nog wel iemand die hem in deze branche aan werk kon helpen. Deze tip kwam als geroepen want in Lieveelde had hij Drika Smits uit Eibergen leren kennen. Dat er dus ook nog werk in Eibergen was, kwam hem prima van pas.

Zo ging hij op 26 november 1925 in Eibergen als elektricien aan de slag. Het werk beviel hem prima. Zijn oom Jan Somsen adviseerde hem enkele jaren later om voor zichzelf te beginnen. Dit advies volgde hij op en in juni 1929 kocht Derk Somsen een pand aan de toenmalige Groenloschestraat, nr. A 149, de huidige J.W. Hagemanstraat, en begon daarin zijn installatiebedrijf. Dat huis was één van de zogenaamde 'vier evangeliën', vier huisjes (nu Roosenbeek) tegenover het toenmalige postkantoor. Het installatievak maakte hij zich al werkende eigen. Toen hij zich bij de heer Wansink, directeur van Elektriciteitsmaatschappij De Berkelstreek, vervoegde om werk te verwerven antwoordde deze hem dat er al twee installatiebedrijven in Eibergen waren, de firma Reith en de firma Prins, en dat er geen behoefte was aan een derde. Bovendien was hij van gereformeerde huize, een 'fienen', wat in zijn nadeel werkte. Derk Somsen liet zich echter niet uit het veld slaan en ging aan de slag: met succes! Ook trouwde hij in 1929 met Wilhelmina Hendrika (Drika) Smits (27.12.1908 – 26.05.1993)

De eerste klus

Samen zetten ze hun schouders eronder. Ze waren doorzetters en lieten zich niet uit het veld slaan. Derk als installateur en Drika in de winkel die ze daarnaast ook begonnen waren. Binnen de kortste keren was er voldoende werk. Zijn eerste

Derk Somsen en Egon Winterberg aan het werk.

klus was de aanleg van de elektrische installatie in de nieuwbouwwoning van de familie Wormgoor aan de Groenloschestraat. Verder was één van zijn eerste grote klussen de aanleg van de elektrische installatie in de Gereformeerde kerk aan de Hemstea die op donderdag 23 oktober 1930 geopend werd. Op zondag 26 oktober vond daar de eerste kerkdienst plaats.

Omdat de zaken voorspoedig verliepen konden er knechten worden aangenomen. Op 15 augustus 1931 kwam de eerste echte elektricien bij de firma Somsen in dienst.

Zijn naam was Egon Winterberg. Hij was met een kindertransport na WOI uit Duitsland, Wuppertal, naar Nederland gekomen. Ds. Renting uit Winterswijk plaatste deze kinderen bij Gereformeerde mensen in de Achterhoek. Egon Winterberg werd toen als kind bij de familie Klein Hesselink in Rekken geplaatst. Hij had een goede schoolopleiding genoten en had het installatievak goed onder de knie. Het was dan ook jammer dat hij in het mobilisatiejaar 1937 terug moest naar Duitsland. Ook al moest hij terug, contact is er altijd gebleven. Ook na de Tweede Wereldoorlog zijn er warme banden blijven bestaan tussen de familie Somsen en Egon Winterberg die in 1979 overleed.

Na zijn actieve loopbaan als installateur en ondernemer schreef Derk Somsen zijn herinneringen nauwgezet op. Uit zijn 'Overpeinzingen' hierbij de volgende ontroerende anekdote: 'Oudejaarsavond 1930 hadden wij het huis vol met 'Smitsjes', Somsens en andere bekenden. Er was koffie, anijs- en chocolademelk en niet te vergeten "apennootjes". Met elkaar hadden we veel plezier. Ik had moeder even niet zo goed in de gaten gehouden. Toen ik weer naar haar keek, schrok ik en dacht "gauw de mensen wegwerken". Het werd toch nog elf uur voor iedereen was vertrokken. In de eerste uren van het jaar 1931 is er van slapen niet veel gekomen. Moeder had de leiding. Dokter Strumphler en de baker mevrouw Ordelman moesten gewaarschuwd worden. Ook moest de wieg en de volle luiermant naar beneden worden gehaald en moesten er nog veel meer dingen gebeuren. Eerlijk gezegd voelde ik me een hulpeloze man'.

Zo werd op Nieuwjaarsdag 1931 hun eerste kind geboren, een zoon. Ze noemden hem naar de overleden vader van Derk, Berend Hendrik oftewel Ben. Voor hem had het jonge ouderpaar een speciale wieg van pitriet laten maken: de mooiste wieg die er bestond. Na Ben werden nog acht kinderen geboren te weten: Willemien, Sien, Henk, Hans, Annie, Dick, Riet en Joop.

Derk en Drika Somsen-Smits worden door de Israëlsche Ambassadeur in ons land onderscheiden met de Yad Vashem penning.

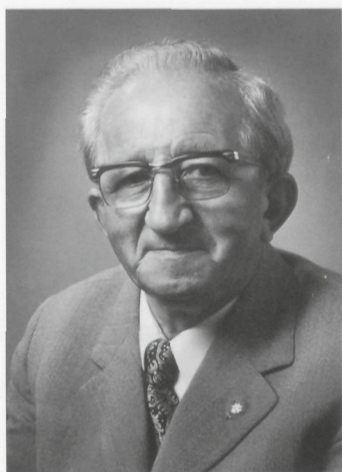
Yad Vashem

De oorlogsjaren waren ook voor de Somsens intensieve jaren maar ze wisten het hoofd boven water te houden. Van zakendoen kwam niet veel. De winkel werd leeg geroofd door de Duitsers en het gehele personeel en Derk Somsen zelf werden opgepakt, verhoord maar gelukkig ook weer vrijgelaten. Het waren eveneens spannende jaren omdat ze zich inzetten voor Joodse onderduikers. Derk Somsen en Wilhelmina Somsen-Smits staan genoemd in het boek *'Rechtvaardigen onder de Vol-*

ken' (uitgegeven in 2005) het boek waar alle Nederlanders in genoemd staan die de penning hebben ontvangen vanwege hun hulp aan joden bij het ontkomen van de Holocaust. In dit boek wordt uitgebreid in gegaan op hun verzetswerk. Hierbij is geput uit *'Kom vanavond met verhalen, Eibergen in oorlogstijd'* deel 1 van E. H. Wesselink. Uit dit boek nu het volgende gedeelte: 'Tijdens hun hele onderduikperiode bij de Matemans heeft Derk Somsen contact onderhouden met de familie Zion. Hij zag erop toe dat er genoeg voedselbonnen waren om iedereen van eten te voorzien, zelfs als dat betekende dat hij er papieren voor moest vervalsen. Hij bracht de Zions kranten en wist een radio voor hen te bemachtigen. Al die activiteiten vormden een groot risico voor hem, evenals voor zijn vrouw en kinderen. Derk maakte zich ook nuttig als elektricien; hij repareerde de radio of andere dingen wanneer zich een probleem voordeed.

Hij was ook verantwoordelijk voor het regelen van onderduikadressen voor Josef en Salomon, voor Berthe Meijer en andere joden. Derk is later opgepakt op verdenking van het helpen van joden. Hij werd verhoord en toen vrij gelaten.

Met steun van zijn vrouw en gedreven door naastenliefde en een sterke religieuze overtuiging, streed Derk de hele oorlog door om mensenlevens te redden en het kwaadaardige bewind te bestrijden'. Voor deze hulp werden ze op 18 september 1981 onderscheiden met de Yad Vashem penning. Burgemeester Cappetti sprak tijdens deze bijeenkomst waarderende woorden.

Derk Somsen

Recht door zee

Hun religieuze overtuiging en de kerk speelden een belangrijke rol in het leven van het gezin Somsen. Derk Somsen maakte een tijd lang deel uit van de kerkenraad van de Gereformeerde Kerk en was daarnaast ook maatschappelijk betrokken. Hij zat in het bestuur van de Technische School en was bij de Bescherming Bevolking, de BB. Verder was hij bestuurslid van De Ente, de toenmalige organisatie voor maatschappelijk werk die vanuit de Gereformeerde pastorie aan de Hemstea is gestart.

Derk Somsen was een man van hard werken en recht door zee, een man die hield van rechtvaardigheid. Hij liet zich, evenals zijn vrouw, leiden door de richtlijnen van de Bijbel waaruit aan tafel elke dag trouw gelezen werd. Drika Somsen runde de winkel en was daarnaast de hele dag in touw voor het gezin. Na de Tweede Wereldoorlog werd een pand aan de Nieuwstraat, tegenover schildersbedrijf Kiffen betrokken en ingericht als werkplaats. Dit pand behoorde toe aan Anton Rosing die op bevel van de bezetter naar Duitsland moest omdat hij een Rijks Duitser was.

Toen Anton Rosing zich in 1953 weer in Eibergen vestigde, werd een 'tweede evangelie' gekocht en verbouwd tot winkel. Dat was het moment dat de verkoop van huishoudelijke apparatuur sterk werd uitgebreid. Ook de verkoop van verlichting- en geluidsapparatuur waaronder grammofoonplaten, werd energiek ter hand

De vernieuwde winkel na de verbouwing in 1959 aan de J.W. Hagemanstraat.

De Eibergse Winkeliersvereniging organiseerde in de jaren '50 een ondernemersbeurs in een leegstaand deel van de Pickerfabriek. Hier de stand van Radio Somsen.

genomen. Het was vooral moeder Drika Somsen die zich met deze verkoopactiviteiten bezighield. Met reclame activiteiten moest het ruime aanbod natuurlijk wel bekend gemaakt worden. Het liep echt hard in die jaren. In verband met de opening van een geheel vernieuwde winkel op 27 november 1959 werd in Eibergen en omstreken een eigen krant gemaakt. Hierin werd het gehele aanbod van Radio Somsen aangeprezen: Bandrecorders, strijkijzers, mixers, de Philishave waar meer dan een miljoen mannen over de gehele wereld enthousiast over was, de elektrische koffiemolen en natuurlijk de televisie die vrijblijvend thuis gedemonstreerd kon worden. Ook werd in deze krant de service afdeling onder de aandacht gebracht: 'Want u koopt niet alleen bij ons een apparaat, maar u krijgt er ook de service bij! Ook na de aankoop kunt u op ons blijven rekenen'.

Een bloeiend bedrijf

In 1963 werd wederom een Somsen Gids uitgebracht geheel in stijl met *Onze Gids*. In deze krant stonden allerlei wetenswaardigheden, raadsels, verhalen en recepten. Natuurlijk werd de lezer uitgebreid geïnformeerd over het inmiddels enorme aanbod op het gebied van de huishoudelijke apparatuur. Ook stond vermeld waar de firma Somsen overal aan het werk was. Op dat moment werkte men in het bejaardentehuis Beth San in Aalten waar de elektrische installatie werd aangelegd. Maar liefst 14 kilometer leiding werd er in verwerkt en 30 kilometer draad. Ook werkte men in twee Eibergse bejaardentehuizen. Verder legde men een elektrische installatie aan in de kastelen Nijenhuis en Warmelo te Diepenheim. De firma Somsen timmerde flink aan de weg en de zaken liepen voorspoedig.

De installatieactiviteiten werden in die jaren snel uitgebreid. Vanuit de gehele regio kwam het werk op hen af. De zaken gingen goed, zo goed dat Ben en Henk Somsen werden klaargestoomd om in het bedrijf mee te gaan doen. In 1962 werd een V.O.F. opgericht en in 1965 kwam ook Dick Somsen in de zaak. Die had tot dan bij de firma Hoopman, zijn oom en tante, in IJzerlo gewerkt en had zich bekwaamd als in- en verkoper van tuinbouwmachines en apparatuur voor de wegenbouw.

Zoals gezegd had Drika Somsen gevoel voor en veel plezier in de verkoopactiviteiten. Het was haar lust en haar leven. Ze zorgde er bijvoorbeeld voor dat het aanbod van de LP's actueel bleef. Ze was op tal van muziekbladen geabonneerd. Vermeldenswaard is dat ze steeds goed op de hoogte was van de hitlijsten en ze wist tal van popgroepen bij naam te noemen. Creedence Clearwater Revival en Shocking Blue waren zeker geen onbekenden voor haar. Ook hadden ze een platenbar in de winkel met drie koptelefoons om de platen te kunnen beluisteren. Drika Somsen was een vrouw met een brede culturele belangstelling. Behalve dat ze ontwikkelingen in de moderne muziek volgde (al was bij haar de geestelijke muziek toch favoriet), was ze ook politiek belangstellend en had ze immer een luisterend oor.

1970. Grondwerkzaamheden voor het nieuwe winkelpand op de hoek van de Nieuwstraat / J.W. Hagemanstraat

De vorm van het nieuwe pand wordt al zichtbaar.

Nieuw pand

In 1970 was het winkelpand aan de J.W. Hagemanstraat te klein geworden dus moest er uitgebreid worden. Er werd een nieuw pand ontworpen, ruim, modern en gericht op de toekomst. Van daaruit konden de verkoopactiviteiten worden voortgezet want het ging goed met de firma Somsen. De gebroeders Somsen hadden lef en ondernemingszin en daarmee boekten zij succes. Zo werd onder grote belangstelling op 7 september 1971 aan de Nieuwstraat het nieuwe pand geopend. Daarmee was de firma Somsen een van de grotere ondernemingen in de regio geworden

De officiële opening werd verricht door oud-burgemeester van Eibergen F.J. Hermsen die in dat jaar in Nieuwegein was benoemd. In dat jaar kwam ook Riet Somsen de zaak versterken. Zij zorgde ervoor dat de muziekafdeling uitgebreid werd en actueel en aantrekkelijk bleef. In het nieuwe pand was nu een platenbar voor acht plaatsen en er was een voorraad van 2.000 LP's. Moeder Somsen bleef de eerste tijd gewoon achter de toonbank staan. Overal waren in de nieuwe winkel gezellige zitjes waar men van een kopje koffie kon genieten. De Somsens deden er alles aan om de klanten zich thuis te laten voelen. Gerrit Beumer nam na enkele jaren de muziekafdeling van Riet Somsen over. Hij was een groot muziekliefhebber en had oor voor de nieuwe ontwikkelingen in de popmuziek. Niet onvermeld mag blijven dat de firma Somsen vanaf de zestiger jaren de exclusieve verkoop voor de Oost-Achterhoek had van de beroemde Deense B&O beeld- en geluidsapparatuur. Vader Derk Somsen had zich, vanwege zijn pensioengerechtigde leeftijd, teruggetrokken uit de zaak en nu waren de drie broers Ben, Henk en Dick verantwoordelijk voor de bedrijfsvoering.

Derk Somsen zette zich na zijn pensionering onder andere in voor het in 1861 opgerichte Eibergs Leesgezelschap.

In 1972 werd een jubileumkrant uitgebracht waarin het opnieuw aantrekkelijke aanbiedingen regende. Van een moderne draagbare cassetterecorder met FM, fraaie broodroosters tot LP's onder de twintig gulden zoals Abbey Road van The Beatles, Obscure by Clouds van Pink Floyd en het 1ste solo album van Lou Reed.

Het is geel en is er voor u

Het waren gouden jaren voor de firma Somsen. Ze lifte mee op de bevolkingsgroei en tal van uitbreidingsplannen en had werk in de gehele regio. Bovendien was Somsen betrouwbaar in de uitvoering van de werkzaamheden, deed wat ze zei. Problemen werden aangepakt en opgelost. De eigen Service Dienst stond overal uitstekend bekend en de gele busjes van Somsen Eibergen waren een vertrouwd gezicht in de gehele Achterhoek.

Deze kleur geel was het handelsmerk dat ook in tal advertenties terugkwam met de woorden: Het is geel en is er voor u.

Oud-burgemeester Frans Hermesen opent op 7 september 1971 het nieuwe winkelpand aan de Nieuwstraat.

Er is veel belangstelling bij de feestelijke opening.

Overname loodgietersbedrijf Lammers

In 1973 nam de firma Somsen het Eibergse loodgietersbedrijf Lammers over. Dit betekende dat ook de Kettingkastenfabriek en het winkelpand aan de Kerkstraat gekocht werd. Het kettingkastenterrein werd later verkocht voor woningbouw en in het voormalige winkelpand van Lammers vestigde zich later de organisatie voor maatschappelijk werk De Ente.

De loodgieterswerkplaats kreeg een plek in het nieuwe fabriekspand van Somsen op fabrieksterrein De Mors. Dit nieuwe pand werd precies twee jaar na de opening van het nieuwe winkelpand, op 7 september 1973, geopend en was met name bedoeld voor de afdeling installatietechniek. Tot dan waren deze werkplaatsen aan de Hondevoort te vinden geweest. In het nieuwe fabriekspand waren ook het kantoor, het magazijn en de opslag gevestigd. Verder vonden de medewerkers van de installatieafdeling, de teken- en ontwerpafdeling, de reparatiewerkplaatsen voor zowel het wit- als het bruingoed en de servicedienst hier hun werkplek.

Het fabriekspand van Somsen op bedrijventerrein De Mors.

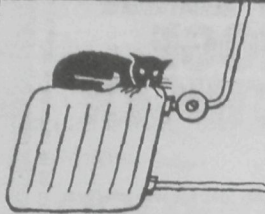
World Press Photo in Eibergen

De firma Somsen liet zich niet alleen op installatierrein gelden, ook op cultureel terrein blies ze haar toontje mee. Zo had de familie Somsen enkele weken na de opening van het pand op De Mors de eer om in dat pand de World Press Photo te mogen ontvangen. Burgemeester Cappetti sprak in zijn openingswoord lovende woorden en was zeer opgetogen over dit initiatief van de familie Somsen.

Een modern bedrijf

In de zeventiger en tachtiger jaren groeide Somsen Eibergen BV verder uit tot een dynamische en bloeiende onderneming die werk bood aan zeventig mensen. Het was een gezond bedrijf met een prima kwaliteitsreputatie, niet alleen in Eibergen maar in de gehele regio. Door jarenlange ervaring en vakmanschap had het bedrijf zich ontwikkeld tot een modern bedrijf op het gebied van elektronische en werktuigbouwkundige installaties in de industrie en woningbouw. Ook waren

DE VELE, VELE GEZICHTEN VAN **SOMSEN INSTALLATIE**

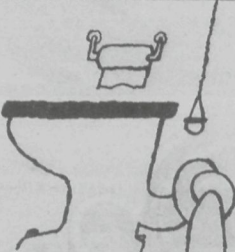
Somsen weet alles af van centrale verwarming.

Somsen weet alles af van energiebesparing.

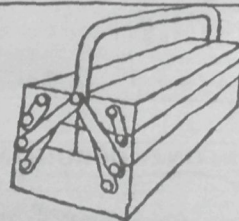
Somsen weet alles af van het vakkundig aansluiten van gasleidingen op het gasnet.

Somsen weet alles af van afvoer en riolering.

Somsen heeft een pijlsnelle 24-uur onderhouds- en servicedienst.

Grote of kleine verbouwing? Keuken veranderen of nieuw elektrisch aanleggen? Somsen weet er alles van af.

Somsen weet alles af van het repareren van lekkende daken.

Somsen weet alles af van inbraakbeveiliging.

Centrale verwarming.
Energiebesparing.
Gasaansluiting.
Afvoer- en riolering.
Service-onderhoudsdienst.
Gas, water en elektra.
Dakreparaties.
Inbraakbeveiliging.

Somsen weet er alles van af.
Vraag informatie wanneer u meer wilt weten.
Zelfs al bent u een knappe doe-het-zelver.

somsen installatie

De Mors 4 en J.W. Hagemanstraat 10, Eibergen, tel. 05454-72255, Spoorstraat 47, Haaksbergen, tel. 05427-12222.

Onze Gids - No. 29 - 19 juli 1973 - 34e jaargang

somsen-eibergen heeft een grandioze vakantie-aanbieding voor iedereen die van muziek en voordelige prijzen houdt...

Een echte 'POPSTEREO' voor thuis en overal. Met tijdelijk gratis een sportieve tasverpakking. Kompleet met 2 houten luidsprekerboxen, in diverse hippe kleuren. Alle platen kunnen gespeeld worden met automatische stop. De fraaie stofkap wordt voor f.10,- extra bijgeleverd!

KINDERPLATEN

Speciaal voor kinderen heeft Somsen-Eibergen een enorme collectie grammofoonplaten met mooie sprookjes en spannende verhalen. Da's erg fijn zo voor in de vakantie!

Sprookjes 30 cm, L, P. **4.90**

Verhalen 30 cm, L, P. **7.90**

met tas kado

Lenco

somsen eibergen

Somsen Radio, T.V., Huishoudelijke apparaten J. W. Hagenaarsstraat 10, Eibergen. Tel (05454)-2255

nieuwe activiteiten ontwikkeld op het gebied van de telecommunicatie en beveiligingstechniek. Daarnaast was het actief in de woningbouw, renovatie, sanitair, keukens en de luchtbehandeling van centrale verwarming. De firma Somsen had zelfs werk in de Rotterdamse haven. De firma had een eigen servicedienst, de Somsen Service Wacht.

Ben Somsen was de man met de creatieve ideeën binnen het bedrijf. Behalve dat hij de zorg had voor het bruigoed, de geluids- en audio apparatuur, had hij de PR in zijn pakket. Hij ontwierp de advertenties, brochures enzovoort. Henk Somsen was verantwoordelijk voor het installatiebedrijf. Toen Dick Somsen in het bedrijf kwam, werd hij verantwoordelijk voor het witgoed, de wasmachines e.d. Later kwamen hier de badkamers en keukens bij. Jarenlang had de firma Somsen ook het onderhoud van het Baken, een radiobaken t.b.v. de positiebepaling door vliegtuigen. Dit baken stond destijds in het weiland bij de kruising van Winterwijkseweg en Vredenseweg tegenover café Overkamp. Later is dit verplaatst naar het Haaksbergerveen. Dit baken is bij piloten nu beter bekend als het baken van Rekken.

Bij een modern bedrijf horen ook bedrijfsuitjes. Dit ter bevordering van de teamgeest. Ter gelegenheid van de opening van het fabriekspand op De Mors werd het gehele personeel een driedaagse reis naar Noorwegen aangeboden. Op de boot van de Tor Line voer men van Amsterdam naar Gotenburg. Ze hadden er onvergetelijke dagen. Een andere keer gingen ze met het gehele personeel naar Londen waarbij ook de partners mee mochten. Opnieuw was het feest.

Tegenvallers

Begin jaren tachtig moesten de bakens worden verzet. Discounts, zoals De Grote Eén kwamen op waarmee geconcentreerd moest worden. Dit was een grote uitda-

ging en trok een zware wissel op de bedrijfsvoering. In 1981 werd, onder verantwoordelijkheid van Dick Somsen een filiaal in Haaksbergen geopend waar wit- en bruingoed verkocht werd. Deze zaak liep uitstekend en haalde mooie omzetten. Een grote klap, zowel in persoonlijk- als in zakelijk opzicht, was het plotselinge overlijden in 1988 van Henk Somsen, die de leiding van het installatiedeel had. Dick nam de leiding van het installatiebedrijf op zich. Dit ging ten koste van de Haaksbergse vestiging die een jaar later werd gesloten. Begin jaren negentig waren er bij een aantal projecten financiële tegenvallers te melden zoals bij het overdekte zwembad De Wilder in Haaksbergen. In 1991 stapte Ben Somsen uit de zaak waarna Dick Somsen en zijn vrouw Rita er alleen voor stonden. Samen probeerden ze er het beste van te maken.

Het doek valt

De mokerslag was echter dat de hoofdaannemer van het woningbouwproject en appartementen complex De Molenpoort in Lochem failliet ging. Dit sleepte de firma Somsen mee in haar ondergang. Het had zulke grote consequenties dat de bank in 1993 het krediet opzegde. Dit betekende in feite het einde van een eens zo bloeiende onderneming die op dat moment bijna vijftig jaar bestond. Op verzoek van de zittende directie van Somsen Installatietechnieken Eibergen BV werd het bedrijf wegens liquiditeitsproblemen failliet verklaard. De winkel aan de Nieuwstraat werd verkocht aan de firma Dangremond uit Rijssen. Het installatiebedrijf Somsen BV werd overgenomen door twee oud werknemers Gerrit Koele en Jos Weenink. Zij besloten om de zaak voort te zetten onder de naam K&W installatietechniek.

Hartverwarmend waren de vele ondersteunende reacties uit de Eibergse gemeenschap na het faillissement van het eens zo florerende bedrijf Somsen Eibergen BV. Intussen was directeur Dick Somsen importeur van Pro-art artikelen geworden, een Duits bedrijf in exclusieve keukensystemen. Dick Somsen richtte zich ondermeer op de in- en verkoop van kitcases, compacte keukens die veelal op beurzen te vinden zijn. Ook zijn vrouw Rita was hier nauw bij betrokken. Zij vertaalde de Duitse brochures in het Nederlands. Er waren nauwe contacten met bedrijven als KLM, Albert Heijn en Ahrend kantoormeubilair. In 2003 vond Dick Somsen het mooi geweest en sloot na vele stormachtige jaren zijn carrière af.

Rekken, september 2014

Henk Sieben

Bronnen.

Familie Archief familie Somsen

Interviews met Dick en Rita Somsen

Rechtvaardigen onder de Volken, Nederlanders met een Yad Vashem onderscheiding voor hulp aan joden. Uitgeverij L.J. Veen/ Niod. 2005.

E.H. Wesselink, Historische Kring Eibergen

Foto's bij dit artikel komen uit het familie-album van D. Somsen.

Archeologische monumenten

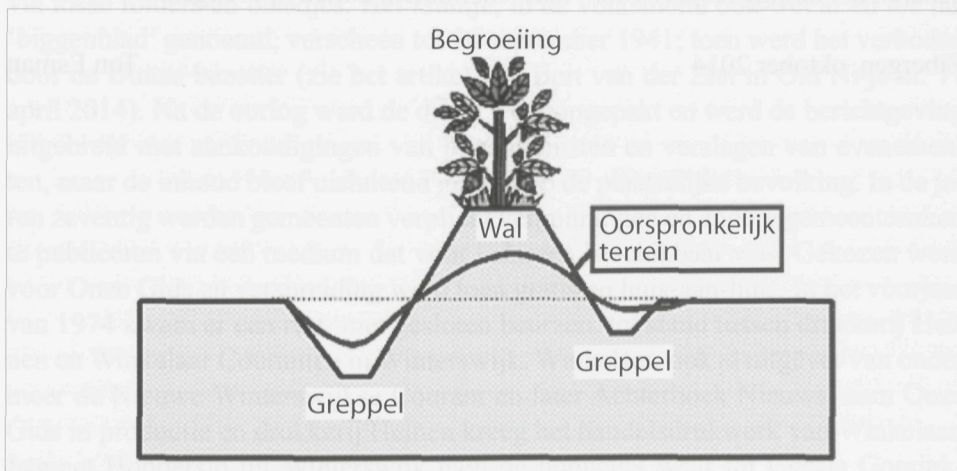
In het voorgaande nummer van *Old Nijs* heb ik kort geschetst wat de gemeente Berkelland zoal doet om archeologische verschijnselen in het landschap te registreren en te onderhouden. In de inventarisatie blijkt dat er sprake is van een 36-tal archeologische monumenten in de gehele gemeente Berkelland. Daarvan bevinden er zich 33 in het gebied Beltrum/Eibergen/Rekken.

Het merendeel van deze monumenten omvat landweren (9), nederzettingen (15) en grafheuvels (5). Voor het overige betreft het twee havezaten, een steenoven en een schans.

Wat is eigenlijk een landweer?

Een landweer is in feite niets anders dan een terreinafscheiding. Of het nu gaat om een barricade als staatsgrens of als begrenzing van landgoederen. In landen waar veel steen in de grond voorkomt gebruikte men dat sterke materiaal om erf begrenzingen te maken en ook nu nog kenmerkt bijvoorbeeld het Engelse landschap zich door een web van stenen muren die de gronden omheinen. In Nederland werden wel stenen grenspalen gebruikt om op verschillende plaatsen de grens van een land of landstreek aan te geven. Maar dan ging het maar om een grensaanduiding en niet om een totale omheining.

In Nederland en dus ook in Berkelland, met zijn - vroeger ook vaak natte - zandgronden gebruikte men het aanwezige zand om greppels te graven en daartussen een verhoogde wal op te werpen. Die wal werd beplant. Soms met stekelhoudende heesters als sleedoorn en meidoorn, maar als het om een forse landweer ging (zoals die op de rijksgrens tussen Nederland en Duitsland) werden ook wel eiken gebruikt, waarvan in de loop der tijd de takken als een ineengevlochten geheel een ondoordringbare wand vormden.

Dwarsdoorsnede van een landweer.

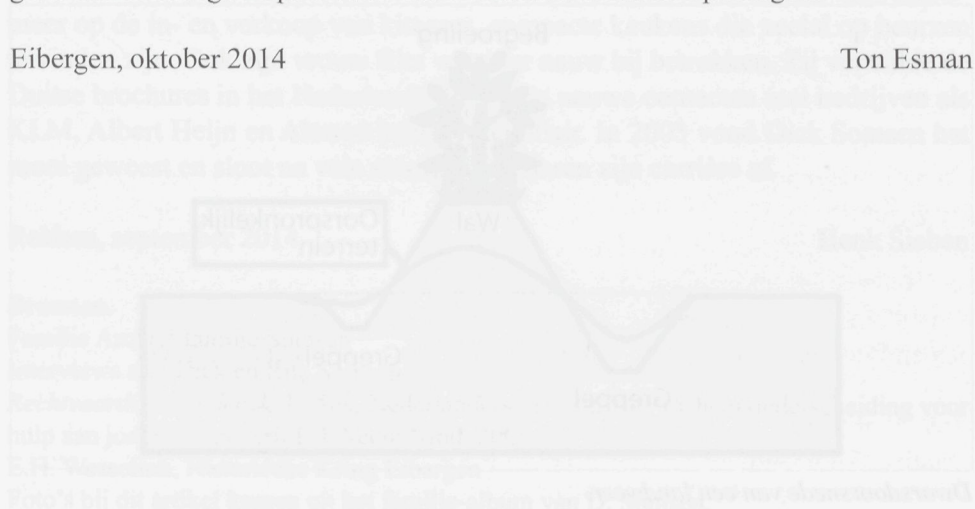
Restanten van twee landweren die nog herkenbaar zijn. Links in Rekken nabij de grens en rechts een restant in het Haarlose veld. (fotocollectie museum De Scheper)

Zo'n landweer, waarvan op de afbeelding een schets is te zien, strekte zich door- gaans over grote lengte uit. Bestaande landschapselementen, zoals waterlopen, dichte begroeiing en heuvelruggen werden zoveel mogelijk in de totale omheining opgenomen. De greppels, de verhoogde wal daartussen en de ondoordringbare beplanting op de wal maakte het voor bijvoorbeeld veedieven moeilijk om via de landweer vee mee te nemen. Maar ook voor ruiters, bijvoorbeeld van een vijande- lijk leger, was de landweer een geducht opstakel.

De landweren ontstonden in de late middeleeuwen (van 1050 – 1500) en het ge- bruik strekte zich nadien nog uit tot in de nieuwe tijd. (Daaronder wordt verstaan de periode van 1500 tot heden). Veel van de landweren bevinden zich op parti- culiere grond. Het gemeentebestuur heeft na voltooiing van de inventarisatie van de archeologische monumenten, alle eigenaren van grond waarin zich archeolo- gische monumenten bevinden een informatiemap toegezonden met aanwijzingen om de zich op hun grond bevindende monumenten zo goed mogelijk in conditie te houden. Tja, en dan is het uiteindelijk nog maar stilletjes hopen dat die grondei- genaren het nodige respect voor “hun” monument zullen opbrengen.

Eibergen, oktober 2014

Ton Esman

Onze Gids, voltooid verleden tijd

no. 1 - 4 Januari 1973 - 34e jaargang

nieuws- en advertentieblad voor eibergen en omstreken

verschijnt 1 x per week
 landelsadvertenties 15 ct. per mm. Particuliere ad-
 vertenties 17 ct. per mm., exclusief 4 procent b.t.w.
 per mondelling of per telefoon opgegeven tekst
 kunnen wij geen verantwoordelijkheid dragen.
 abonnementsprijs 1 75,- per half jaar, 1 14,- per jaar

Uitgever: Drukkerij H. Heinen B.V. - Verspreiding: donderdag - Redactie-adres: Industrieterrein „De Mors“ a/d Borsloseweg - Tel. 05454-22 05* - Postbus 8 - Giro 843874

in 't vizier

Set een enorm vuurwerk en met donderende knallen is in Eibergen het
 nieuwe jaar begonnen en toen het licht werd was aan de flodders papier
 op de straat goed te zien dat er het nodige vreugdevuur was ontstoken.
 Gelukkig houdt men zich hier bij de jaarwisseling verder nog al rustig
 en wordt er niet veel vernield of in brand gestoken, zoals dat in andere
 plaatsen en steden vaak het geval is.

Het is een traditie geworden dat A.S.V. in het begin van het nieuwe jaar

medische dienst

van zaterdagmorgen 9 uur tot
 maandagmorgen 7.30 uur

Dokter Strumphler. Tel. 1215

TUINBOUWHOEKJE

Het altijd groene spartretje, het kerstboomje, was voor ons weer opnieuw
 een levend beeld van de thans in diepe slaap gedompelde natuur.
 De altijd groene spart is een aanschouwelijk beeld van de onsterfelijkheid,
 van de levenskracht der natuur, die straks haar ter opstanding wekkende
 stralen zal doen boren. Steeds wekt de een of andere telg van Flora fijne
 herinnering op aan de thans door de winter geketend gehouden plant-
 wereld. Buiten, in de geplunderde tuin, bloeit hier en daar een ver-
 wilderd plantje, als ware het ten afscheid van het vliedende. Zeker is, dat
 straks een andere natuur ook dat schouwtooneel zal veranderen, andere
 gestalten en andere kleuren worden dan te voorschijn geroepen.
 Volgens de kalender is het eigenlijk pas winter. Vaak hoort men zeggen
 dat de winter met het lengen der dagen komt, maar dit neemt niet weg,
 dat wij om deze tijd reeds de eerste-gewaarwordingen der hoop voelen,
 want de nieuwjaarsnacht roept ons de noot van het nieuwe jaar.

Wat de Beatles doen, moeten ze zelf weten, maar laat Jan ten Harkel de kapper van uw koeien wezen'. Zo luidde ongeveer onze eerste kennismaking met Onze Gids, toen wij in 1970 in Eibergen kwamen wonen. Ook de mededelingen dat er 'neurende vaarzen' en een 'toom afgewende biggen' te koop waren, riepen grote vraagtekens op.

Onze Gids was in die dagen een bescheiden huis-aan-huisblad uitgegeven door drukkerij Heinen aan de Grotestraat (het pand is rond 1970 afgebroken). Het blad, toen nog met betalende abonnees, werd in 1934 opgericht door drukker Hendrik Heinen, die de Eibergse middenstand zo de gelegenheid gaf hun aanbiedingen en advertenties elke week gezamenlijk te publiceren in plaats van te verspreiden via losse folders en blaadjes. Het krantje, in de volksmond ook wel af en toe het 'biggenblad' genoemd, verscheen tot 30 september 1941; toen werd het verboden door de Duitse bezetter (zie het artikel van Bert van der Ziel in Old Ni-js nr. 77 april 2014). Na de oorlog werd de draad weer opgepakt en werd de berichtgeving uitgebreid met aankondigingen van bijeenkomsten en verslagen van evenementen, maar de inhoud bleef uitsluitend gericht op de plaatselijke bevolking. In de jaren zeventig werden gemeenten verplicht vergunningen en andere gemeentezaken te publiceren via een medium dat voor iedereen beschikbaar was. Gekozen werd voor Onze Gids en verspreiding werd toen gratis en huis-aan-huis. In het voorjaar van 1974 kwam er een ruil 'met gesloten beurzen' tot stand tussen drukkerij Heinen en Winkelaar Couranten in Winterswijk. Winkelaar, ook al uitgever van onder meer de Nieuwe Winterswijkse Courant en later Achterhoek Nieuws, nam Onze Gids in productie en drukkerij Heinen kreeg het handelsdrukwerk van Winkelaar. Jeannet Honderslo uit Winterswijk nam de honneurs waar tot Geesje Gossink-van Enk haar intrede deed als eindredacteur. 'Haar' eerste Onze Gids kwam uit

Drukkerij Heinen aan De Hagen. (fotocollectie museum De Scheper)

op 15 oktober 1976 en dat was nummer 42 van de 37^e jaargang. Ze hoefde niet alles helemaal alleen te doen, want Henk Abbink werd als correspondent 'mee-overgenomen'. Hij vervulde het correspondentschap bijna dertig jaar en hield het in 1991 voor gezien.

Schouders er energiek onder

Intussen ging het goed met Onze Gids. Geesje Gossink zette haar schouders er energiek onder en degenen die haar hebben gekend, zullen zich zeker haar voortvarendheid herinneren. Onze Gids bleef groeien en in 1984 vroeg ze mij of ik bij haar wilde komen werken. We kenden elkaar al sinds 1971, toen zij met haar gezin naast ons op de Lariksweg kwam wonen. Het ging prima tussen die beide families en begin oktober 1976 vertrokken we naar een dubbele woning aan de Blomsgaarden, waar Geesje, nog maar net gekomen van de verhuizing, volop aan de slag ging. Zelf had ik van 1981 tot eind 1984 elke week een interview geschreven voor het (inmiddels allang opgeheven) Geldersch Streekblad, maar zo langzamerhand was ik wel toe aan iets anders, dus haar verzoek kwam als geroepen.

Met de toename van berichten uit Eibergen, Beltrum, Rekken en de buurtschappen kreeg de krant steeds meer een eigen gezicht. Vaste rubrieken waren onder meer onder de kop 'waarmee gaat de raad zich bezighouden' een toelichting op de agenda van de gemeenteraadsvergadering en de raadsverslagen achteraf. Verder het Woord van de pastor, waarin alle voorgangers bij toerbeurt hun zegje deden, de sportpagina's en de allerlaatste pagina was voor de Kinderkrant. Blikvanger op de voorpagina was de column Kort Gezegd, waarin opmerkelijke gebeurtenissen of personen kritisch-komisch op de korrel werden genomen. 'Dat lezen we altijd het eerst', hoorden we vaak.

Geesje Gossink en Jansje van Dijk werkten met hart en ziel voor Onze Gids. (Foto Arnoud te Vaanholt).

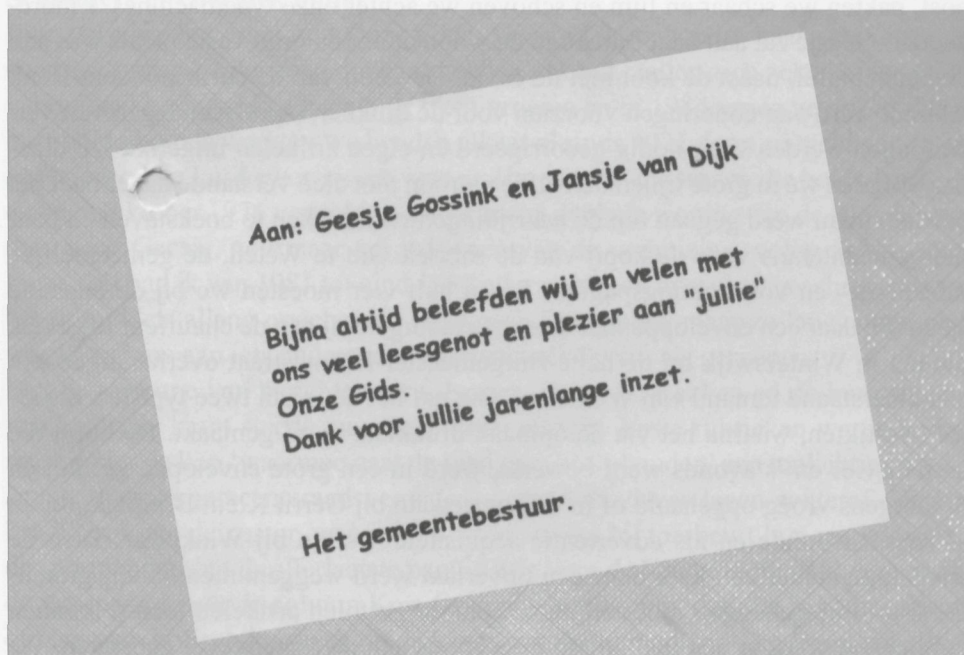
Om half vier bij de bushalte

Vergeleken met nu waren de werkomstandigheden in de jaren tachtig haast onvoorstelbaar primitief. Op maandagmorgen rond een uur of elf sorteerden we de post, pakten we schaar en lijm en schoven we achter onze typemachines. Eindredacteur Geesje zat aan haar bureau in de woonkamer en mijn vaste plaats was aan de keukentafel, naast de kooi met de cavia. De kopij van de correspondent Henk Abbink werd van coderingen voorzien voor de drukker, (sport)verslagen van verenigingen werden waar nodig gecorrigeerd en eigen artikelen uitgetikt. Op dinsdag volgden we in grote lijnen hetzelfde patroon met dien verstande dat er naar het politiebureau werd gegaan om de aanrijdingen en inbraken te boekstaven en naar het gemeentehuis voor de kopij van de rubriek Om te Weten, de gemeentelijke informatie- en voorlichtingspagina. Tegen half vier moesten we bij de bushalte staan om daar een enveloppe met de eerste lading kopij aan de chauffeur te geven, die het in Winterswijk bij de halte Burgemeester Bosmastraat overhandigde aan een klaarstaand iemand van Winkelaar. Die gaf het door aan twee typistes, die alles overtikten, waarna het via de opmaak drukklaar werd gemaakt. De kopij die na half vier en 's avonds werd bewerkt, werd in een grote enveloppe gestopt en 's morgens vroeg opgehaald of in de bus gedaan bij Gerrit Klein Bruinink, die in Eibergen woonde en als advertentie-acquisiteur werkte bij Winkelaar. Toen de enveloppe echter een keer door een onverlaat werd weggenomen en wij groten-deels uit ons geheugen moesten putten om de gestolen artikelen toch te kunnen publiceren, werd er een afsluitbare brievenbus aan de buitengevel gehangen. We zijn er nooit achter gekomen wie ons dat geintje had geflikt.

Potje scrabble en glaasje wijn

Na verloop van tijd werden de typemachines vervangen door elektrische en toen er begin jaren negentig twee 'bakbeesten van computers' werden aangeschaft, werd er een kantoor aangebouwd. Inmiddels leverden ook Harry Dute (Beltrum), Arnoud te Vaanholt en Thea Blaauwehand als correspondenten hun bijdragen aan de krant. Gedurende enige tijd was Wim Osinga onze recensent voor toneel- en muziekkuitvoeringen en Tjitske Blaak assisteerde ons een poosje als redactiemedewerkster. Henk Braakhekke was vele jaren onze vaste fotograaf, maar we namen ook zelf wel de camera ter hand.

Met het voortschrijden van de techniek werd ook de manier waarop we de kopij in Winterswijk kregen anders. Een fax verlost ons van de race naar de bushalte en later verstuurden we de artikelen per modem. We moesten wel wennen aan de computers en als af en toe de mededeling 'fatal error' op het scherm verscheen, zaten we van schrik zowat tegen het plafond. Later werden we daar niet koud of warm meer van, maar ik weet nog goed dat ik eens op een verkeerde knop drukte, waardoor het hele artikel weg was. Wat we ook probeerden, we konden het niet meer boven water krijgen en er zat niets anders op dan opnieuw te beginnen. Dit gebeurde 's avond rond half elf na een raadsvergadering, dus hulp inroepen was, gezien het tijdstip, niet meer aan de orde. Het was die avond heel laat voordat we ons na gedane arbeid aan ons gebruikelijke potje scrabble en glas wijn konden wijden.

Bedankkaartje van de Gemeente Eibergen.

Reacties op het verdwijnen van Onze Gids

....Onze Gids zonder 'het hart' van de krant is geen Onze Gids meer

....Jullie waren met hart en ziel betrokken.

....Ik voel de behoefte jullie te bedanken voor het journalistieke werk, dat jullie ten behoeve van de Eibergse gemeenschap hebben gedaan.

...Het leven is niet meer hetzelfde als toen we Onze Gids nog hadden.

....We gunnen jullie een minder hectisch leven, maar...we missen je zo.

....Met name de rubriek Kort Gezegd boeide ons week in week uit. Succes met de afkickverschijnselen.

....NEE, dit mag echt niet, stoppen met Kort Gezegd. Het openluchttheater gaat dicht, de kermis naar de Maat, het zwembad is ook al heel onzeker en nu dit nog!

....Het was goed, het was vertrouwd en er was soms alleen een baalmoment als de bezorger onze brievenbus weer eens vergeten was.

....Ik zeg, noo mo'j is heurn, de vrouwleu Geesje Gossink en Jansje van Dijk holt er met op, ze scheid er met oet. Vrouwleu bedankt veur alle wark wat ieleu edaone hebt veur Onze Gids.

Oude, vertrouwde naam verdween

De inkomsten van Onze Gids kwamen hoofdzakelijk uit twee bronnen: de adverterende middenstand en de gemeente, die betaalde voor de gemeentelijke publicaties. Het heeft er wel eens om gespannen of Onze Gids kon blijven bestaan, want concurrent Wegener (o.a. Tubantia) probeerde de gemeente te verleiden met het aanbod de rubriek gratis te verzorgen. Maar Onze Gids had een sterke positie. Regelmatig werden er lezersenquêtes gehouden en met het waarderingcijfer 8 en een lezersdichtheid van 94.1 procent had het blad veel krediet opgebouwd, ook bij de gemeenteraad, die tijdens de begrotingsbehandeling toch steeds weer voor Onze Gids koos. Maar toen Wegener in 2000 bijna de hele VNU-uitgeversgroep met onder andere ook De Gelderlander, overnam kreeg het ook Onze Gids 'in z'n stal'. Met als subtitel 'hèt Nieuwsblad voor Eibergen, Beltrum, Rekken, Zwolle en omgeving' bleef Onze Gids nog tot 2005 onder diezelfde naam verschijnen. Na de fusie met Borculo, Neede en Ruurlo tot de gemeente Berkelland, werd de naam Berkelland Nieuws. Het Eibergse karakter was toen helemaal verdwenen en Onze Gids was definitief voltooid verleden tijd.

Eibergen oktober 2014

Jansje van Dijk-Sijbrandij

Met dank aan Henk Abbink, Gert Gossink, Reind Heinen en Jeannet Honderslo.

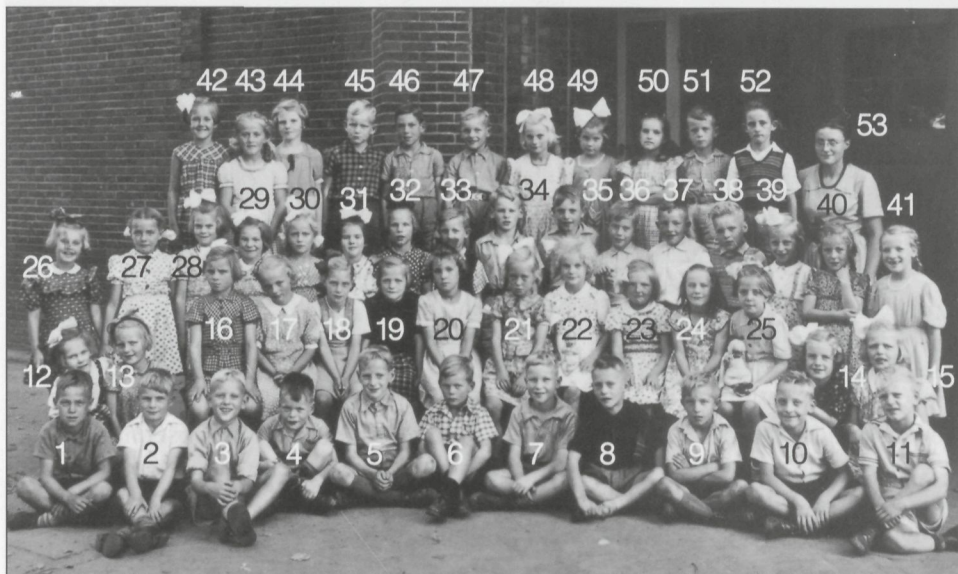
Geesje Gossink, overleden in 2010, had de jaargangen van Onze Gids van 1974-2005 gebundeld. Deze jaargangen werden op 14 november jl. overgedragen door Gert Gossink (3e van links) en kleinzoon Wouter Wijbrands. De jaargangen '92, '93 en '94 worden nog gezocht. (foto J. Baake)

Herhaalde oproep zoekplaatje uit ON.78

Nogmaals een omroep aan onze lezers om nog eens te kijken naar het gezelschap van mannen die poseren voor een villa. Slechts een drietal namen zijn nu bekend: 14. Jelly, 22. Izaks en 23. Iliohan.

Herman Abbink geeft aan dat het zeker geen mannenkoor is, maar zou het wat met Prakke te maken kunnen hebben?

Ons zoekplaatje: nieuwe opgave 79^A

Op bovenstaande foto ontbreken nog de namen. Er staat slechts één juffrouw op wat kan duiden op een klas van 52 leerlingen die circa 8 jaar oud zijn. De kleding doet mij denken aan de jaren '40 of '50, maar zeker weten doe ik het niet. Weinig informatie over deze schoolfoto. Alleen dat er op de achterzijde MtB staat. Wie kan ons verder helpen?

Wie kent één of meerdere personen?

Waar en wanneer is deze foto gemaakt?

Was dit bij een bijzondere gebeurtenis?

Uw reacties zijn welkom, ook al herkent u slechts één of enkelen, bij:

J. Baake, Nieuwenhuizenstraat 5, 7161VB Neede.

Email: redactie@historischekringeibergen.nl

Ons zoekplaatje: nieuwe opgave 79^B

Bovenstaande foto bevindt zich al jaren in de fotocollectie van museum de Scherper, met op de achterkant de naam Markerink. Verder geen namen van de personen die er op staan. Ik denk dat de foto zo'n 50 jaar oud is en het best eens zou kunnen gaan om een schoolklas. Wie helpt ons verder?

Wie kent één of meerdere personen?
Waar en wanneer is deze foto gemaakt?
Was dit bij een bijzondere gebeurtenis?

Uw reacties zijn welkom, ook al herkent u slechts één of enkelen, bij:

J. Baake, Nieuwenhuizenstraat 5, 7161VB Neede.

Email: redactie@historischekringeibergen.nl

Op de fietse deur de Prins Bernhardstraote

Wieleu hebt met mekare de leste tied al heel wat met emaaft. Ne dag oet met de olde leu in 'n kever en ieleu hebt eheurd hoo 't den kapelaon is vergoane met de krieleiere. Kots is der nog ne koo midden in 'n nach melk eworden.

Novedan word 't tied um ens ne kere op Eibarge an te gaon. Ut is neet zo wiet en a'j op de fietse deur Eibarge treadt is 't manks ok net of ie op 'n boer bunt. De rogge en de eerpels greuit op sommige akkers haoste nog better dan op de ontgonnen heide. De meeste leu hebt ne greuntetuin achter 't hoes. De bonenstökke staot oe manks as grote kaerls an te kieken a'j der langs fietst.

Van de Hagemanstraote dreie wie de Prins Bernhardstraote in en kiekt wiele an de linkerkante tegen een hoog van kalkzandstene op etrokken hoes an. Iele bunt der zelf vaste vake langs ekomme'n. De jong's dee naor de ambachtschole ging'n kwammen der alle dage langs. Ze kekken der op at ze in de klasse zatt'n um te learen hood ze later bie Somsen 't lech mosten anleggen. Of hoo ze mosten timmer'n en messeln.

Ok de leu dee effen naor dokter Strumphler mosten kwammen der langs. Ut hoes hef ne höögte waordeur 't haoste boven de andere huuze oetstök. Jao, 't hoes hef heel wat leu an zich veurbie zeen gaon. Ok de leu dee naor 't zekenhoes mosten um der ene an te spreken. Maor ok dee wat in den handel hadden, trokken deur de Bernhardstraote. Ton heetten 't faelek gin Prins Bernhardstroate. De huuze dee der stonden hadden een nummer. Ut kalkstenenhoes had nummer A664 en A663. D'r hebt heel wat leu in dat hoes e wond. Over een paar bewonners wil ik oeleu effen iets vertellen.

't Kalkstenen hoes A663 en A664 aan de Prins Bernhardstraote. (fotocollectie museum De Scheper)

As ik oeleu met nemme naor de tied van veur den oorlog dan mot ieleu in gedachten effen good kieken, want der stoad twee jongs in 'n deurgang van 't hoes op nummer A664. Aj good kiekt dan steet aan de linkerkante van de deure Johan en daor naost zien breur Cornelis. Ut bunt de jongs van Arend Garritsen. At de jongs opziet kiekt zeet ze in de wiede een peerd en wagen an komm'n. Naost de wage löp een klein keertje. Hee is naor de loze west en hef de wage good vol eladen met zekke mel. Ut is kold en as 't peerd kotter bie kump kun ie 'n aosum den oet eure neusgeate kump good zeen. Ut kleane menneken hef gin voeshanske an maor wal ne grote pette op de kop. Ast 't span langs 't hoes van Garritsen hen geet begint de ogen van Johan een betje te glinstern en met 'n gräölend gezichte vrög hee hard op: "Heej pette! Waor gaot ie met den jonge hen?" Den kleinen voerman dreien zich umme en kraomen der van alles wat oet. De hunde lust der gin brood van, zekt ze manks. Hee raozen net zo lange vedan töt hee bie Strumphler de Grolsestraote op dreien. Johan en Cornelis mosten gruwelijk lachen. Wee is toch den bössel, vroeg Cornelis zich hardop af. Nao, as ik mie neet vergisse dan kon't der wal ene van de jongs van Graads van 't Loo weazen, dacht Johan te wetten.

No moj effen oppassen, want daor kump der ene naor boeten en den hef ne belle in de hand. Aj goot kiekt dan herken ie um vaort. Ut is Engbert Wonnink, d'n klokkenist en umroper van Eibarge. Mot ie us heuren wat hee rond schreeuwt. "Hedenmiddag verse vis bie Groot Wassink op 'n Hagen! En hedenmiddag um twee uur is 't er een noodslachting bie slager Maas!" Der was weer ne koo den zienen poot ebrokken had en den worden dan maor gauw eslacht. En in de winterdage heurden ie Wonnink manks schreeuwen dat de iesbane lös was en dat de leu met de schaatsen op de Ballestputte an konnen. At Wonnink dree berichten op 'n dag had rond erèert dan scheiden hee der met oet, want dan word'n hee ne betje schor. Dan mosten de stemband'n eers weer ne betje smee word'n emaaft. Jao, Wonnink was een drok baasje. Hee kon inderdaod onmundig had réren. At de wind good stond dan droog zien geschreeuw wal dree kilometer vot. Noo was Wonnink ok nog klokkenist. Hee luden de karkklokken op vaste tieden. Um te beginnen 's morgens um acht uur, um twaalf uur en 's aovonds um acht uur ok nog ne keere. Veur de tied dat Wonnink de klokken luudn, deden ze 't nog vaker. De klokken mosten ok luudn at der ene dood was. Een kwartèer bie 't overliden en een kwartèer bie de grove.

Engbert Wonnink

Zo heel vólle verdienen hee der neet an. Hee luudn de klokken veur honderd veertig gulden in 't jaor. En veur dat zelfde geld most hee dan ok nog ummeropen. Ne umroper was neet makkelijk te kriegen in dee tied. Maor de vroegevaderen waren wal zo voel, dat ze zaeden dat ne belle faelek ne klokke in 't klein was. Dus as ie klokken wollen luudn dan most ie ok umroper waezen. Ton de leu jaoren later een horloge op de margerinebonnen konnen kriegen was't zo hendig an gebeurd met 't luudn. Ton konden ze zelf zeen hoo late 't was.

Wonnink was ok nog hulpbrevenbesteller bie de PTT. Later in 1947 kwam hee veur vaste an de post. Maor 't was ton nog wal de vraoge of hee klokkenist en umroper kon blieven. Gelukkig lukken dat. Den postdirecteur van Eibarge stuurd'n ne brief met ne verklaoring van de burgemeister met de vraoge of de PTT vergunning wol verlenen zodat Wonnink as klokkenist kon anblieven.

Wonnink was ne goeien brevenbesteller. Hee kennen vólle leu en deed zien wark volgens 't beukske, zo at ze manks zeid. Dat beukske bestond ok warkelijk. Ut was 'n instructie beukske. As ie wollen wetten of ie mochten roken onder 't wark dan kon ie dat daor in laezen. A'j ne sigare wollen roken dan was dat bie oetzondering too'estaone op de boetenwège. In bezondere omstandigheden mogt der word'n erookt in aoverleg met 'n directeur. En in 't kantoor mossen ze wál vedan warken. Noodelooze gesprekken worden neet op pries esteld deur de directie. Ie hadden vlot, stille en secuur te warken. A'jt maor wet!

En as ik oeleu ok nog vertelle dat Wonnink ok kelner was bie Hotel Berendsen dan kun ieleu wal begriepen dat d'r neet vólle vri-je tied aoverschot.

Is effen zeen. Och, mien leve tied! Ik mot al waer op 't hoes an. Ze zult neet wetten waor ik blieve.

Waor zal ik de volgende kaere op an fietsen?

Eibarge, oktober 2014

Bertus te Raa

Prijslijst boeken (december 2014)

<i>Kom vanavond met verhalen. Eibergen in oorlogstijd</i> - E.H. Wesselink	
Deel 1 - <i>De Jodenvervolging, 1990</i>	€ 12,00
Deel 2 - <i>De moed der machtelozen, 1992</i>	€ 14,00
Deel 3 - <i>Hoe de oorlog is verdwenen, 1995</i>	€ 15,00
<i>De Hölter. Verzamelde gedichten</i> - G. Odink	€ 7,00
<i>Boerenwerk</i> - B.H.M te Vaarwerk en L.A. van Dijk	€ 7,00
<i>Geschiedenis van de Oude St. Mattheus van Eibergen</i> - E.H. Wesselink ..	€ 14,00
<i>Kostgangers van Onze lieve Heer</i> - H. Odink en E.H. Wesselink	€ 2,00
<i>'t Ies kan liejn</i> - L.A. van Dijk	€ 5,00
<i>Oud Rekken in beeld</i> - Joh. Baake (red)	€ 5,00
<i>Hendrik Odink, Folklore en Vroomheid in Berkelland</i> - collectief.	€ 5,00
<i>Hof te Vaarwerk en zijn bewoners 1188-1900</i> - B.H.M. te Vaarwerk	€ 18,00
<i>De Zwolse School</i> - Harry Blanken en Willy Gelinck	€ 7,00
<i>Leven in Geleende Tijd, over Menno ter Braak</i> - Leon Hanssen	€ 10,00
<i>In de baan van de windhoos, De Stormramp van 1 juni 1927 in de gemeente Eibergen (herziene uitgave)</i> - B.H.M. te Vaarwerk e.a.	€ 15,00
<i>Boerderij- en Veldnamen in Eibergen</i> - E.H. Wesselink e.a.	€ 20,00
<i>Ut macken van Roderlo</i> - Joop Brens	€ 2,50
<i>Bloemensymphonie, Het wonder van Eibergen</i> - J. Baake e.a.	€ 20,00
<i>De Scheper</i> - Geesje Gossink	€ 3,00
<i>Kleine Eibergse Historie in tien verhalen</i> - E.H. Wesselink	€ 15,00
<i>Willem Sluyter anno nu, De kleine leeuwerik</i> - A.J. Heideman	€ 3,00
<i>Old Ni'js, losse nummers 1 t/m 49</i>	€ 5,00
<i>50 t/m 78</i>	€ 6,00

Genoemde prijzen zijn exclusief verzendkosten.

Boeken kunnen worden besteld via het bestelbiljet of telefonisch via

Dick Somsen, Mllumse Molenweg 23, 7152 AT Eibergen, tel.: 0545 472517

Alle door de Historische Kring Eibergen uitgegeven publicaties, ook de niet meer leverbare, zijn te vinden op de website:

www.historischekringeibergen.nl

Historische Kring Eibergen: Bestelbiljet boeken

Te sturen aan Dick Somsen, Mallumse Molenweg 23, 7152 AT Eibergen (tel.: 0545-472517).

Ik heb belangstelling voor de volgende uitgave(n) uit de lijst, vermeld in deze Old Ni-js:

.....
.....
.....
.....

Mijn naam

Adres

Postcode en plaatsnaam

Handtekening

Historische Kring Eibergen: Ledenwerfactie

Aan Dick Somsen, Mallumse Molenweg 23, 7152 AT Eibergen (tel.: 0545-472517).

Ik geef als nieuw lid van de Historische Kring Eibergen op:

Naam nieuw lid

Adres

Postcode en plaatsnaam

Het nieuwe lid ontvangt als attentie het boek:

J. Baake, e.a. (red.), *De Bloemensymfonie. Het wonder van Eibergen*, 2008.

Mijn naam

Adres

Postcode en plaatsnaam.....

De aanbrengrer van een nieuw lid ontvangt als attentie het boek:

Leon Hanssen, *Leven in geleende tijd. Over Menno ter Braak*, 1992.

Frijslijst bezochte boeken

Kan deze lijst met twaalf boeken worden aangevuld met
 Deel 1 - De Jodenvervolgung, 1940 7,50
 Deel 2 - De Jodenvervolgung, 1941 7,50
 Deel 3 - Hoe de oorlog is verlopen, 1945 7,50

De Riller: Verzamelde gedichten - U. Odink 7,00
 Boekenwerk - B.H.M. te Veenendaal en L.A. van Dijk 6,00
 Geschiedenis van de Oude St. Matthaeus van Elbergen - E.H. Wesseling 14,00
 Koningmakers van Onze lieve Heer - H. Odink en E.H. Wesseling 2,00
 Het koninkrijk - L.A. van Dijk 3,00
 Oud Reken in beeld - Joh. Baake (red) 5,00
 Hendrik Odink, Bisschop van Münster en Bielefeld 4,00
 Hof te Veenendaal en de Bisschop van Münster - M.H.B. te Veenendaal 10,00
 De Zevende Bisschop - Wapen van de Bisschop van Münster 1,00
 Levens en Geschiedenis van de Bisschop van Münster - M.H.B. te Veenendaal 10,00
 In de ban van de wetteloosheid, De Stichting van 1. Juni 1927 in de
 gemeente Elbergen (herzien uitgave) - M.H.B. te Veenendaal 10,00
 Boerderij- en Veldnamen in Elbergen - E.H. Wesseling 10,00
 Ut maeken van Roderik - Jan Baake 2,00
 Bloemensymphonie, Het wonder van Elbergen - E.H. Wesseling 2,00
 De Scherpe - Gertje Gossink 2,00
 Kleine Elberse Historie in tien verhalen - E.H. Wesseling 1,00
 Willem Shijver en de Bisschop van Münster - M.H.B. te Veenendaal 1,00
 Old Ni'js, loose notulen - E.H. Wesseling 1,00
 50-jarig - E.H. Wesseling 1,00

Genoemde prijzen zijn incl. verzendkosten.
 Bestellen kunnen worden gedaan bij de uitgeverij of bij de
 Dijk Somsen, Mathuise Molweg 23, 7152 AT Elburg
 Het nieuwe lid ontvangt als attentie het boek
 De Scherpe (red.) De Bloemensymphonie, Het wonder van Elbergen, 2008
 Alle bestellingen worden verzonden tegen betaling of op
 rekening. De afrekening wordt verzonden met de bestelling.
 De afrekening wordt verzonden met de bestelling.

Mijn naam
 Adres
 Postcode en plaatsnaam

De uitgeverij van een nieuw lid ontvangt als attentie het boek
 De Scherpe, Leden in geleende tijd, Over Elburg in 1925

MAARSE
DRUKWERK

Historisch Archief Eibergen

Openingstijd:

Elke zaterdag van 10.00 - 14.00 uur

Locatie:

**Bovenverdieping Kulturhus 't Spieker,
Kerkstraat 30, 7151 BW Eibergen**

(Er is een lift aanwezig)

